

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу

Кафедра фінансів та банківської справи

ХИТРИЧ Олександр Віталійович
МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ПОТОКІВ
УКРАЇНИ

Спеціальність 8.03050801 – фінанси і кредит

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем „магістр”

Студент групи ФМОзм-51
О.В. Хитрич

Науковий керівник
к.е.н., доцент Бугель Ю.В.

Дипломну роботу допущено до захисту

„_____” _____ 2013р.

В.о. зав. кафедри,
д-р екон. наук, професор О.М. Десятнюк

„_____” _____ 2013р.

Чортків – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I Теоретичні основи митного регулювання зовнішньоторговельних потоків

1.1. Роль та значення митного регулювання в Україні

1.2. Правова регламентація митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

1.3. Методика митного регулювання ЗЕД в Україні

1.4. Сутність, класифікація, кодування товарів та еволюція системи товарної номенклатури у світовій торгівлі

Висновок до розділу I

РОЗДІЛ II МОНІТОРИНГ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ПОТОКІВ

2.1. Оцінка товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності в системі митного регулювання

2.1.1. Характеристика Гармонізованої системи опису і кодування товарів

2.1.2. Особливості структури Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності країн СНД

2.1.3. Структура та механізм застосування Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності

2.2. Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України

Висновок до розділу II

РОЗДІЛ III МЕХАНІЗМ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

3.1. Напрями державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

3.2. Протекціоністські тенденції зовнішньої торгівлі в умовах сучасного розвитку

Висновок до розділу III

ВСТУП

В сучасних умовах у міжнародній торгівлі приймають участь всі суб'єкти світового господарства. В її основі лежить міжнародний поділ праці. Розвиток міжнародної спеціалізації виробництва та поглиблення вищезазначеного розподілу праці (у виді загального, часткового та одиничного) породжує різноманітність форм і напрямків міжнародної торгівлі. Глибокий вплив на неї справляє науково-технічна революція, що прискорила якісні перетворення всіх елементів продуктивних сил і зрушення в географічній та товарній структурі світових товаропотоків.

Місце міжнародної торгівлі в системі міжнародних економічних відносин визначається тим, що, по-перше, через неї реалізуються результати всіх форм світогосподарських зв'язків – вивозу капіталу, виробничої кооперації, науково-технічного співробітництва. По-друге, розвиток міжнародної торгівлі товарами визначає динаміку міжнародного обміну послугами. По-третє, зростання і поглиблення міжрегіональних та міждержавних взаємозв'язків виступають важливою передумовою міжнародної економічної інтеграції. По-четверте, міжнародна торгівля сприяє подальшому поглибленню міжнародного поділу праці та інтернаціоналізації господарських зв'язків.

Цю проблему досліджують українські вчені-теоретики та практики – А.І.Крисоватий, О.Д. Василик, О.П. Гребельник, П.В. Пашко, В.В. Рокоча, О.В. Мартинюк, В.В. Ващенко, а також зарубіжні дослідники Дж.М. Гретер, С. Йозден, Е. Райнхард, С.І.Юрій та інші.

Базою для написання дипломної роботи є наукові та методичні матеріали.

Метою даної роботи є визначення сутності митного регулювання та зовнішньоторговельних потоків в Україні як економічних категорій і проведення аналізу зовнішньої торгівлі та їхнього впливу на економіку нашої держави.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання:

✓ визначити сутність, значення й необхідність митного регулювання зовнішньоторговельних потоків;

- ✓ правова регламентація митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- ✓ методика митного регулювання ЗЕД в Україні;
- ✓ сутність, класифікація, кодування товарів та еволюція системи товарної номенклатури у світовій торгівлі;
- ✓ оцінка товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності в системі митного регулювання;
- ✓ характеристика Гармонізованої системи опису і кодування товарів;
- ✓ особливості структури Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності країн СНД;
- ✓ структура та механізм застосування Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності;
- ✓ аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України;
- ✓ напрями державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- ✓ протекціоністські тенденції зовнішньої торгівлі в умовах сучасного розвитку.

Об'єктом дослідження є митна політика держави в контексті ефективного здійснення ЗЕД .

Предметом дослідження виступають теоретичні й практичні засади функціонування та розвитку системи ЗЕД в Україні.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя даної роботи становлять загальнонаукові методи. Вони поділяються на емпіричні, емпірико-теоретичні та теоретичні. Такий поділ загальних методів дослідження пов'язаний з існуванням двох рівнів пізнання світу: емпіричного і теоретичного, пов'язаного з науковим знанням теорії. Емпіричне пізнання дає основу для теоретичного обґрунтування митного регулювання. Наприклад, для формулювання певних теоретичних узагальнень (висновків) спочатку необхідний збір інформації, який відбувається емпірично. До емпіричних методів наукових досліджень відносять: спостереження, порівняння, аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування та конкретизація.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що одним з перших в Україні комплексним, узагальненим дослідженням організаційно-правового механізму митних режимів переміщення через митний кордон держави товарів, предметів і транспортних засобів, яке дало змогу сформулювати авторське бачення шляхів удосконалення діяльності органів державної влади у вказаній сфері й результати якої можуть бути застосовані у правотворчій, практичній діяльності митних органів та подальших наукових розробках.

Апробація дослідження. Основні положення роботи оговорювалися на науково-практичній студентській конференції присвяченій Дням науки в ЧПБ 9-10 квітня 2013 «Сучасні проблеми та тенденції розвитку фінансово-банківського сектору економіки» (випуск 3).

Структура дипломної роботи включає вступ, три розділи, шість підрозділів, висновки, список використаних джерел та додатки.

Теоретичною базою дипломної роботи є статті зарубіжних та вітчизняних авторів. Нормативною базою дослідження є основні положення законів України, указів Президента України, постанов Верховної Ради України, постанов Кабінету Міністрів України з питань регулювання зовнішньоекономічної діяльності та митної справи в Україні. При виконанні роботи використано аналітичні й статистичні матеріали Державної митної служби України, Державного комітету статистики України та інші офіційні джерела.

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ПОТОКІВ

1.1. Роль та значення митного регулювання в Україні

Митне регулювання - це відносини, які виникають між державою і суб'єктами ЗЕД з приводу умов перетинання національного кордону товарами, капіталами, послугами, робочою силою.

Митне регулювання - це погодження регулювання питань, пов'язаних із встановленням митних податків, митних зборів, а також процедурами митного контролю, організацією діяльності митного контролю.

Існує 2 рівня митного регулювання в практиці ЗЕД країн світу:

I. Міжнародний рівень передбачає здійснення митного регулювання шляхом прийняття та виконання рішень відповідних міжнародних спеціалізованих організацій. Зокрема, ГАТТ/СОТ.

ГАТТ/СОТ здійснюють митне регулювання за допомогою:

- встановлення основних міжнародних принципів митного регулювання.
- фіксує норми операцій в країнах, що входять до її складу.

В сучасних умовах ГАТТ/СОТ регулює майже 90% експортно-імпортних операцій (зовнішньоторговельного обороту) країн світу. Для того щоб вступити в СОТ, треба мати рекомендації країн-членів СОТ та окремих груп країн (інтеграційних об'єднань).

II. Національний рівень базується на відповідних актах національного законодавства. В Україні це:

- Митний кодекс України;
- Податковий кодекс України.

1. Митну політику визначає ВР.

2. Митне регулювання ЗЕД здійснюється лише на території України.

3. Митне регулювання ЗЕД здійснюється відповідно до законів України.

4. Митне регулювання передбачає оподаткування :

- товарів, які ввозяться в Україну;
- товарів, які вивозяться з України;
- товарів, що транспортуються через територію України.

5. Ставки митного тарифу єдині для всіх суб'єктів ЗЕД і не залежать від:

- форм власності суб'єктів ЗЕД;
- форми організації діяльності суб'єктів ЗЕД;
- територіального розміщення суб'єктів ЗЕД.

6. У В(с)ЕЗ встановлюється спеціальний митний контроль, який передбачає пільги для суб'єктів ЗЕД.

7. До принципів митного регулювання відносять митні правила, які включають:

- оформлення декларації на товар, що перетинає митний кордон нашої країни;
- обов'язкове стягнення митних податків та митних зборів;
- надання митних пільг суб'єктам ЗЕД відповідно до національного законодавства.

8. Введення в дію митних правил передбачає їх публікацію за 45 днів до цього моменту. Органи митного контролю: Державна митна служба, її структура:

- 70 митниць;
- 230 митних переходів;
- працює 20 тис. митників;
- довжина митного кордону 8 тис. км.

Митний контроль здійснюється на території України і включає 3 стадії:

1. Заповнення митних документів суб'єктами ЗЕД (декларації). В них фіксуються дані про товар, який підлягає експорту/імпорту.

2. Проведення митного огляду товару, що підлягає експорту/імпорту.

3. Отримання товару з митниці та сплата мита. Для того, щоб товар перетнув митний кордон, треба мати такі документи:

- ✓ Дозвіл державних органів (реєстрація суб'єкта, надає йому право виходу на зовнішній ринок).
- ✓ Документи, що заповнюються на митниці.
- ✓ Ліцензія на експорт/імпорт товару, якщо він підлягає ліцензуванню.
- ✓ Документи, що свідчать про сплату митних податків.
- ✓ Документи, що свідчать про сплату митних зборів.
- ✓ Сертифікат походження товару.
- ✓ Сертифікат якості товару.
- ✓ Дозвіл санітарної служби.
- ✓ Дозвіл екологічної служби.
- ✓ Документи, що свідчать про сплату ПДВ.

- ✓ Документи, що свідчать про сплату акцизних зборів.

1.2. Правова регламентація митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Правову регламентацію митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності забезпечують в основному такі нормативні акти: Митний кодекс України від 13.03.2012, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991, № 683, Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва 1950 р.[1], Митна Конвенція про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів 1961 р., Міжнародна конвенція 1973 р. щодо спрощення та гармонізації (узгодження) митних процедур (Конвенція Кіото), Митна конвенція про перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 14.11.1975 р., Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 09.06.1977.

Загальноправові засади організації та здійснення митної справи в Україні, питання регулювання економічних, організаційних, правових, кадрових та соціальних аспектів діяльності митної служби України визначає Митний кодекс України від 13.03.2012. Кодекс спрямований на забезпечення захисту економічних інтересів України, створення сприятливих умов для розвитку її економіки, захисту прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності та громадян, а також забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи.

Відповідно до митного Кодексу порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, митне регулювання, пов'язане з установленням та справлянням податків і зборів, процедури митного контролю та оформлення, боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил, спрямовані на реалізацію митної політики України, становлять митну справу.

Митна справа є складовою зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності України. У митній справі Україна додержується визнаних у міжнародних відносинах систем класифікації та кодування товарів, єдиної

форми декларування експорту та імпорту товарів, митної інформації, інших міжнародних норм і стандартів.

Засади митної справи, у тому числі розміри податків і зборів та умови митного обкладання, спеціальні митні зони і митні режими на території України, перелік товарів, експорт, імпорт та транзит яких через територію України забороняється, визначаються виключно законами України та Кодексом.

Згідно зі митним Кодексом безпосереднє здійснення митної справи покладається на Митну службу України. Митна служба України — це єдина загальнодержавна система, яка складається з митних органів та спеціалізованих митних установ і організацій. Митними органами є спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи, регіональні митниці, митниці. Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи утворюється, реорганізовується та ліквідується Президентом України за поданням прем'єр-міністра України.

Митні органи, реалізуючи митну політику України, виконують такі основні завдання:

- 1) виконання та контроль за додержанням законодавства України з питань митної справи;
- 2) захист економічних інтересів України;
- 3) забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи, укладених в установленому законом порядку;
- 4) сприяння захисту інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічних зв'язків, інших юридичних та фізичних осіб;
- 5) застосування відповідно до закону заходів тарифного та нетарифного регулювання при переміщенні товарів через митний кордон України;
- 6) здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, вдосконалення форм і методів їх здійснення;

7) контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;

8) здійснення спільно з іншими уповноваженими органами державної влади заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку;

9) створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;

10) боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил;

11) розвиток міжнародного співробітництва у галузі митної справи;

12) ведення митної статистики;

13) ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності;

14) здійснення верифікації (встановлення достовірності) сертифікатів походження товарів з України.

Під митним контролем розуміють сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своєї компетенції з метою забезпечення додержання норм Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Відповідно до МКУ митному контролю підлягають усі товари і транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України.

Митний контроль передбачає проведення митними органами мінімуму митних процедур, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи.

Митний контроль товарів, транспортних засобів перевізників у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється цілодобово відповідно до типових технологічних схем пропуску через державний кордон України автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами митних органів способом:

- 1) перевірки документів та відомостей, необхідних для такого контролю;
- 2) митного огляду (огляду та переогляду товарів і транспортних засобів, особистого огляду громадян);
- 3) обліку товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України;
- 4) усного опитування громадян та посадових осіб підприємств;
- 5) перевірки системи звітності та обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України, а також своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати податків і зборів, які відповідно до законів справляються при переміщенні товарів через митний кордон України;
- 6) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних складів, спеціальних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де перебувають або можуть перебувати товари і транспортні засоби, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою покладено на митні органи законом.

У МКУ зазначено, що під час проведення митного контролю митні органи самостійно визначають форму та обсяг контролю, достатні для забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи та міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку, контроль за додержанням яких покладено на митні органи.

Товари, що переміщуються через митний кордон України, разом з їх упаковкою та маркуванням, транспортні засоби, якими вони переміщуються через митний кордон, а також документи на ці товари і транспортні засоби пред'являються для контролю митним органам у незмінному стані в пунктах пропуску через митний кордон України та в інших місцях митної території України, встановлених митними органами для здійснення митного контролю та оформлення, не пізніше ніж через три години після прибуття зазначених товарів і транспортних засобів у пункт пропуску або таке місце.

Митний контроль закінчується:

а) у разі ввезення на митну територію України — після здійснення в повному обсязі митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України;

б) у разі вивезення за межі митної території України — після здійснення у повному обсязі митного оформлення товарів і транспортних засобів та перетинання ними митного кордону України, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму.

Під митним оформленням розуміють виконання митним органом дій (процедур), які пов'язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, і мають юридичне значення для дальшого використання цих товарів і транспортних засобів.

Відповідно до МКУ метою митного оформлення є засвідчення відомостей, одержаних під час митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, та оформлення результатів такого контролю, а також статистичного обліку ввезення на митну територію України, вивезення за її межі і транзиту через її територію товарів і транспортних засобів. Митне оформлення здійснюється посадовими особами митного органу в місцях розташування відповідних підрозділів митних органів протягом часу, що його встановлюють митні органи за погодженням з органами, уповноваженими здійснювати види контролю, зазначені у МКУ.

Митне оформлення розпочинається після подання митному органу митної декларації, а також усіх необхідних для здійснення митного контролю та оформлення документів відомостей щодо товарів і транспортних засобів, які підлягають митному оформленню. Засвідчення митним органом прийняття товарів, транспортних засобів та документів на них до митного контролю та митного оформлення здійснюється проставленням відповідних відміток на митній декларації та товаросупровідних документах.

З метою здійснення митного контролю та митного оформлення товарів митним органом за вмотивованим письмовим розпорядженням керівника

відповідного митного органу або його заступника можуть братися проби та зразки зазначених товарів для дослідження (аналізу, експертизи). Оплата проведення дослідження (аналізу, експертизи) товарів здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

Митне оформлення здійснюється митним органом, як правило, протягом однієї доби з часу пред'явлення товарів і транспортних засобів, що підлягають митному оформленню, подання митної декларації та всіх необхідних документів і відомостей.

Митне оформлення вважається завершеним після виконання митним органом митних процедур, визначених ним на підставі Кодексу відповідно до заявленого митного режиму.

У разі відмови в митному оформленні та пропуску через митний кордон України товарів і транспортних засобів митний орган зобов'язаний видавати заінтересованим особам письмове повідомлення із зазначенням причин відмови та вичерпним роз'ясненням вимог, виконання яких забезпечує можливість митного оформлення та пропуску цих товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Під декларуванням розуміється з'явлення за встановленою формою (письмовою, усною, способом вчинення дій) точних відомостей про товари і транспортні засоби, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення.

Умови та порядок застосування форм декларування, перелік відомостей, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення, визначаються Кабінетом Міністрів України, а порядок заповнення митних декларацій та інших документів, що застосовуються під час митного оформлення товарів і транспортних засобів, встановлюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи.

Перелік товарів, що підлягають обов'язковому декларуванню, встановлюється митним Кодексом та актами Кабінету Міністрів України.

Відповідно до МКУ, якщо декларант з поважних причин, перелік яких визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи, не може здійснити у повному обсязі декларування товарів і транспортних засобів, які ввозяться на митну територію України, безпосередньо під час переміщення їх через митний кордон України (крім товарів, які переміщуються транзитом через територію України), то такі товари можуть бути випущені у вільний обіг у спрощеному порядку після подання митному органу тимчасової чи неповної декларації та під зобов'язання про подання митної декларації, заповненої у звичайному порядку не пізніше ніж через 30 днів з дня випуску товарів у вільний обіг.

Рішення про можливість випуску товарів у вільний обіг з наступним оформленням митних документів у повному обсязі приймається митним органом виходячи з обставин переміщення таких товарів через митний кордон України, характеристики підприємства, установи, організації та за умови сплати належних податків і зборів у повному обсязі.

У разі якщо товари регулярно переміщуються через митний кордон України однією й тією самою особою на одних і тих самих умовах та підставах, митний орган може дозволити такій особі подавати періодичну митну декларацію, яка оформляється на переміщення товарів за певний погоджений з митним органом період.

Порядок та умови подання періодичної митної декларації визначаються Кабінетом Міністрів України.

Подання митної декларації повинно супроводжуватися наданням митному органу комерційних супровідних та інших необхідних документів.

Митна декларація приймається митним органом, якщо встановлено, що в ній містяться всі необхідні відомості і до неї додано всі потрібні документи. Дата і час прийняття митної декларації фіксуються посадовою особою митного органу, що її прийняла, проставлянням відміток на бланку митної декларації та відповідним записом у документах митного органу.

З моменту прийняття митної декларації вона є документом, що засвідчує факти, які мають юридичне значення.

ВМД застосовується під час декларування транспортних засобів і товарів, що переміщуються через митний кордон України юридичними або фізичними особами, яким вони належать, або уповноваженими ними особами.

Оформлена ВМД є підтвердженням надання особі права на розміщення товарів або транспортних засобів у заявленому митному режимі і прав та обов'язків зазначених у ВМД осіб щодо здійснення ними відповідних фінансових, господарських та інших операцій.

ВМД складається з уніфікованого адміністративного документа форми МД-2 на п'яти зброшурованих основних аркушах різного кольору та уніфікованого адміністративного документа форми МД-3 на такій само кількості зброшурованих додаткових аркушів різного кольору.

Облік суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в митних органах. Суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, за потреби здійснювати митне оформлення будь-яких вантажів до моменту здійснення митного оформлення, повинен звернутись до митного органу (вантажного відділу або митного поста) за місцем своєї державної реєстрації і стати на облік.

Облік ЗЕД в митних органах регламентується Порядком ведення обліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в митних органах затвердженим наказом Держмиткому України від 31.05.96 № 237.

Відповідно до п. 1.1 Порядку обліку в митному органі підлягають суб'єкти ЗЕД, які перебувають у зоні діяльності цього митного органу незалежно від форми власності. Митні органи забезпечують ведення обліку суб'єктів ЗЕД, які здійснюють переміщення товарів через митний кордон України, а також надання Міністерству статистики, Міністерству економіки та з питань європейської інтеграції України та Державній податковій адміністрації інформації про цей облік.

Брак облікової картки суб'єкта ЗЕД є підставою для відмови у митному оформленні вантажів.

1.3. Методика митного регулювання ЗЕД в Україні

Сучасний етап ринкової трансформації економіки України передбачає насамперед розбудову таких елементів економічної системи, які, з одного боку, здатні забезпечувати рівні умови для здійснення господарської діяльності для всіх суб'єктів господарювання, а з другого — слугують інструментами державного впливу на загальну ситуацію в економіці.

Це повною мірою стосується формування митно-тарифної системи регулювання зовнішньоекономічних відносин.

Залежно від критеріїв поділу існують такі методи впливу держави на зовнішньоекономічні зв'язки через систему митно-тарифного регулювання, як адміністративні, економічні та правові.

Під адміністративними методами регулювання митно-тарифних відносин розуміють систему державних правил, нормативів, заборон, за допомогою яких країна здійснює безпосередній вплив на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, регламентує їхню діяльність в інтересах суспільства. Як правило, дані методи домінують при функціонуванні централізовано-планової моделі господарювання.

Економічні методи регулювання базуються на використанні економічного інструментарію митної політики — митний тариф, податки, митні збори та інші види платежів. Використовуючи даний інструментарій, держава впливає на інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, відповідно, і на їхню поведінку, зберігаючи за ними повну оперативну самостійність, яка відповідає природі ринкових відносин.

Тарифні методи є складовою економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (крім податків і зборів). Використовуючи митний тариф як інструмент митної політики, країна розв'язує насамперед проблеми регулювання зовнішньоторговельного обігу з іноземними державами, захисту національного товаровиробника, поповнення державного бюджету ціною надходжень від зовнішньоекономічних операцій.

Оскільки перелічені вище методи регулювання митно-тарифних відносин детально аналізуються в наступних розділах даного навчального посібника, то зосередимо увагу на аналізі системи правового регулювання митно-тарифних

відносин, яка створює правове поле, що дозволяє або, навпаки, перешкоджає реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання у сфері міжнародних економічних відносин.

Будь-який суб'єкт господарської діяльності функціонує у відповідному правовому середовищі, яке формується на основі законодавчої бази, тобто правила поведінки суб'єктів визначаються законодавством тієї країни, на ринку якої функціонує підприємство.

Економічні можливості підприємства у сфері зовнішньоекономічної діяльності обмежені правилами й обов'язками, які надає їм організаційно-інституціональна підсистема функціонування економічної системи суспільства. Суть даної підсистеми визначається тією роллю, яку відіграє процес організації в забезпеченні й упорядкуванні системи господарювання в цілому. Використання в механізмі зовнішньоекономічного співробітництва організаційно-інституціональних інструментів дає змогу впорядкувати складну систему взаємодії різних форм міжнародної організації виробництва і міжнародного обміну, взаємозв'язків між ними, взаємозалежності внутрішньої й зовнішньої сфери економіки. У процесі взаємодії всіх суб'єктів зовнішньоекономічних відносин відбувається формування міжнародної організаційної структури виробництва, розвиток організаційних форм і принципів його регулювання.

Інституція — така організація суспільних відносин, яка втілює в собі норми економічного, політичного, правового життя суспільства. У даному контексті поняття інституціонального механізму охоплює всі організаційні ланцюги міждержавного і міжнаціонального співробітництва. Водночас, визначаючи структуру міжнародного інституціонального механізму як сукупності організаційних заходів, потрібно враховувати його міжнародну специфіку, метод створення правових норм, правового регулювання даного механізму, правового статусу організаційних утворень і суб'єктів правовідносин.

Правове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності має відповідати двом критеріям: враховувати специфіку предмета і задовольняти потреби суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. При цьому основне завдання —

створити сприятливий правовий клімат для реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Слід зауважити, що правові норми, які регулюють зовнішньоекономічну діяльність, утворюють певний комплекс, який включає як міжнародно-правові, так і національно-правові норми. Цей комплекс характеризується як сукупність пов'язаних ієрархій і взаємопідлеглістю міжнародних і національних правових норм, що взаємодіють між собою й у своїх структурних частинах, які регламентують зовнішньоекономічні зв'язки України.

При цьому митно-тарифні норми відіграють важливу роль у системі правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Це пов'язано з тими функціями, які виконують митно-тарифні регулятори при обслуговуванні міжнародних економічних відносин.

Митно-тарифні норми, які є складовими формування правового механізму функціонування підприємств у сфері зовнішніх зв'язків, можуть мати як спеціальний, так і загальний характер. Те саме стосується нормативних документів, хоча в актах загального характеру трапляються й окремі норми, спеціально розраховані на митно-тарифні відносини. Загалом нормативні акти, які регулюють даний вид взаємовідносин, можна умовно розділити на чотири групи:

1. Першу становлять правові норми загального характеру: Декларація про державний суверенітет України, яка започаткувала правову норму про самостійне створення Україною власної митної системи (розд. VI) та Конституція України, якою регламентуються положення щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки і встановлюється конституційна норма, згідно з якою засади зовнішніх відносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної системи визначаються винятково законами України.

2. До другої належать акти, в яких закріплені основні принципи організації і напрями здійснення митно-тарифної політики України. Насамперед це Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" ст. 13 та Митний кодекс України. Дані нормативні документи визначають основні правові засади

функціонування митної системи України, головні напрямки митної політики країни; систему органів державного регулювання митної справи. Так, Митний кодекс регулює діяльність служб митного контролю, їх права та обов'язки, порядок митного контролю, організацію митної служби та інші близькі за характером питання, такі як розподіл функцій законодавчої та виконавчої влади в митній галузі.

3. Основу третьої групи становлять акти, що складаються із систематизованих норм, котрі регулюють окремий напрям митних відносин. Зокрема Митний кодекс України, який практично регламентує митно-тарифну політику в Україні. Ним визначається порядок, методологія тарифного оподаткування та пов'язані з цим дії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. До даної групи належать також постанови та розпорядження КМУ з питань організації та забезпечення митної справи: здійснення загального керівництва митною справою; встановлення розмірів мита, митних зборів і плати за митні процедури; координація діяльності міністерств, державних комітетів і відомств України в галузі митної справи.

4. Четверта група — це акти щодо регулювання поточних операцій у сфері митно-тарифних відносин. Це найбільш чисельна група нормативних документів, які регламентують широке коло відносин, — постанови, інструктивні листи, накази, які приймаються і видаються в першу чергу Державною митною службою України з питань митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а також спільні акти ДМСУ та інших центральних, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які видаються на підставі п. 8 Положення про ДМСУ. Такі нормативно-правові акти (спільні накази, інструкції, положення), як правило, стосуються спільних заходів щодо транспортування й оформлення вантажів, які переміщуються через митний кордон України, функціонування пунктів пропуску, організації боротьби з митними правопорушеннями тощо. Найважливіші спільні акти розглядаються та затверджуються на засіданнях спільних колегій ДМСУ та МВС, Держком-кордону, Міністерства фінансів, Державної податкової адміністрації та інших міністерств та відомств.

Запропонована класифікація законодавчих актів дозволяє чітко розмежувати сфери дії даних нормативних документів. Так, Митним кодексом регулюються питання, які пов'язані з процесом формування національної митної системи в цілому, тобто це питання, які не є, як правило, предметом міжнародних переговорів, а сфера їхньої дії — це національні закони держави, хоча не виключається можливість уніфікації національних правил роботи митних служб різних країн та їх базування на багатосторонніх міждержавних та інших угодах, які спрощують митні процедури.

Об'єктом регулятивної дії є митний тариф, методи встановлення і стягування мита, надання митних пільг і податків. Як правило, саме питання застосування мита, рівня митних ставок, структури мита стають об'єктом міжнародних переговорів, тобто ця сфера регулюється міжнародними угодами. Слід зауважити, що Митний кодекс повинен бути правовим інструментом з одночасним оперативним реагуванням на зміни у внутрішній і зовнішньоекономічній обстановці, але при їх внесенні має бути певна послідовність.

Нині, особливо у сфері митного оподаткування в Україні, відсутня стабільність національного митного законодавства.

Вищенаведені нормативні документи регламентують конкретну реалізацію на практиці основних правових норм у сфері митно-тарифних відносин, які задекларовані національним законодавством. Водночас правовий режим митно-тарифних відносин має лише для нього характерні особливості. Насамперед, тому що в даній сфері питома вага міжнародних договорів України як джерела правових норм значно вища, ніж в інших галузях економіки, а отже, національне право не є абсолютно домінуючим. Навпаки, коли існує суперечність між правовою нормою, внутрішньою і міжнародною нормою законодавства, то застосовується остання.

При цьому міжнародне право визначають як сукупність правових норм і принципів, що регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного спілкування в процесі їх співробітництва. Під предметом

регулювання міжнародного права розуміються всі сфери міжнародних відносин між усіма суб'єктами даної системи права.

Під впливом загальних процесів розвитку світового господарства в системі міжнародного права виникають нові галузі правового регулювання міжнародних правових відносин (комплексна галузь права): космічне право, валютне право, атомне право, транспортне право, природоохоронне право, банківське право і под. Міжнародне митне право — це галузь міжнародного публічного права, яке регулює міждержавні зв'язки тільки у сфері митних відносин, які виникають у процесі переміщення через митний кордон товарів, предметів, капіталів, послуг та фізичних осіб.

Основними завданнями митного права є:

- забезпечення міжнародної економічної безпеки і беззастережного виконання невід'ємного суверенного права держави вибору власної митної системи;
- свобода міждержавного спілкування від свавілля і незаконних ембарго, бойкотів, торгових, митних, кредитних та технологічних блокад;
- забезпечення використання міжнародних відносин з метою уникнення експлуатації менш розвинутих в економічному плані країн більш розвинутими; недопущення політичного тиску; усунення неправомірних економічних відносин;
- сприяння розбудові міжнародних економічних відносин на принципах поваги до державного й економічного суверенітету, рівноправності і взаємовигоди, створення сприятливих умов для розвитку співробітництва між державами у сфері митних зв'язків і взаємодопомоги.

Митне право, яке є складовою міжнародного права, діє як на підставі міжнародного публічного права загальноприйнятих принципів (повага національної незалежності і суверенітету; невтручання у внутрішні справи; незастосування сили або погрози сили; повна рівноправність; повага до національних інтересів і права кожного народу розпоряджатися своєю часткою; взаємовигоди, недискримінація), так і специфічних принципів міжнародного митного права. При цьому, враховуючи особливості предмета правового

регулювання даної сфери діяльності, галузеві принципи розвивають, доповнюють і конкретизують основні принципи сучасного міжнародного публічного права. До специфічних галузевих принципів міжнародного митного права належать:

- принцип сприяння становленню нового економічного порядку, який ґрунтується на справедливості, сукупній рівності національних економік, взаємозалежності, спільності інтересів, взаємовигоді в митному співробітництві між усіма державами незалежно від їх економічних і соціальних систем;
- принцип заборони прямих або непрямих дій, які мають на меті перешкоджати здійсненню економічної суверенності держави;
- принцип забезпечення постійного розширення і лібералізації світової торгівлі, який ґрунтується на універсальному використанні режиму найбільшого сприяння нації;
- принцип рівноправного використання державами переваг міжнародного поділу праці, сприяння розвитку широкого різнобічного торговельного обміну товарними масами з дотриманням рівноправності всіх форм власності на підставі використання переваг інтернаціоналізації господарського життя;
- принцип сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються;
- принцип удосконалення організаційного механізму міжнародного митного співробітництва в рамках організацій, конференцій універсального, континентального, функціонального і субрегіонального масштабу.

Принципи міжнародного митного права як найбільш важливі і найбільш загальні правила поведінки учасників міжнародного спілкування здійснюють певний вплив на розробку міжнародних митних норм, які фіксуються конкретними правилами поведінки держав у сфері міжнародних митних відносин. Кожний конкретний принцип сприяє становленню правил поведінки. Ці загальні і конкретизовані специфічні правила, які розвивають і деталізують принципи міжнародних митних відносин держав і є системою норм міжнародного митного права.

Митно-правова норма — це юридично обов'язкове правило, яке встановлено і санкціоновано державою відповідно до правових актів, що

регулюють митно-тарифні відносини і невиконання (порушення) якого призводить до відповідальності, яка встановлена і забезпечена державою.

Структура митно-правової норми складається з гіпотези, диспозиції, санкції.

Гіпотеза містить зазначення на фактичні умови, за наявності яких потрібно або можливо діяти певним чином. Диспозиція визначає саме правило поведінки, яке приписано, дозволено чи рекомендується цією нормою права. В санкції вказуються несприятливі наслідки, які загрожують порушникам встановленого даною нормою правила. Типовими в даних випадках санкціями є заходи адміністративної та дисциплінарної відповідальності, а також заходи припинення.

Норми митного права належать до норм матеріального та норм процесуального митного права. При цьому митно-тарифні норми, які є складовими формування правового механізму функціонування підприємств у сфері зовнішніх зв'язків, можуть мати як спеціальний, так і загальний характер. Існує така систематизація митних норм:

уповноважуючі — які встановлюють права суб'єктів на здійснення тих чи інших дій. Наприклад, створення, реорганізація та ліквідація митниць здійснюється ДМСУ;

зобов'язувальні — які зобов'язують суб'єкта виконувати обов'язки щодо здійснення певних дій певного змісту. Наприклад, при отриманні ліцензії на відкриття митного складу чи обов'язки декларанта;

забороняючі — які встановлюють зобов'язання суб'єкта стримуватись від дій певного характеру, Наприклад, обмеження щодо вивезення громадянами за межі митної території України окремих товарів.

Джерелами міжнародного митного права є:

- внутрішнє законодавство в галузі митної справи;
- міжнародний договір — як загальний, так і зі спеціальних питань міжнародних митних відносин;
- міжнародний звичай, який визначений державами як правова норма;
- практика у сфері міжнародних митних відносин;

- прецеденти міжнародних відносин;
- рішення міжнародних організацій з питань міжнародного митного співробітництва і взаємодопомоги держав.

Як додаткові джерела можуть використовуватись рішення міжнародних судів і арбітражу, а також офіційні доктрини найбільш кваліфікованих спеціалістів з публічного права.

Приймаючи національні законодавчі акти у сфері зовнішньоекономічної діяльності, укладаючи двосторонні та багатосторонні угоди, країна створює відповідне правове середовище, в якому взаємодіють суб'єкти господарської діяльності.

Міжнародний договір — це угода між державами, що зазначається, як правило, у письмовій формі з різних питань їхніх взаємовідносин у політичній, економічній, митній та інших сферах співробітництва, на ґрунті добровільності і сукупної рівності. Оскільки міжнародний договір, на відміну від міжнародного звичаю — зрозуміліша форма угод, яка меншою мірою піддається довільному тлумаченню, то більшість норм міжнародного митного права — це норми, сформульовані й узгоджені між державою у міжнародних договорах.

Міжнародні договори України у сфері зовнішньоекономічної діяльності створюють цілу правову систему, в якій можна виділити багатосторонні і двосторонні угоди, договори, які містять у собі загальні норми про зовнішньоекономічну діяльність, а також основні положення її питань.

Поділ міжнародних угод на двосторонні і багатосторонні залежить від їх змісту і від кількості учасників. Серед багатосторонніх угод виділяються своєю значущістю і відповідно кількістю учасників універсальні угоди, які відображають інтереси всіх держав та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Прикладом багатостороннього договору є Конвенція ООН про міжнародні, договори купівлі-продажу товарів на наднаціональному рівні (доповнення), яка розроблена Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (УНСІТРАЛ) і прийнята у 1980 р. Застосовується вона до угод купівлі-продажу товарів між сторонами, які представлені суб'єктами зовнішньоекономічної

діяльності різних держав, які є учасниками конвенції. Конвенція надає право сторонам встановлювати інші правила. У Конвенції чітко регламентуються права та обов'язки продавців і покупців при здійсненні угод з купівлі та продажу товарів.

Прикладом багатосторонніх угод на регіональному рівні можуть бути документи, підписані Україною з країнами СНД.

Варто зауважити, що багатосторонні угоди визначають напрями руху міжнародного інтегрування між країнами; двосторонні договори вирішують конкретні економічні проблеми у сфері зовнішньоекономічних зв'язків.

Як правило, предметом двосторонніх договорів є:

- торговельно-економічне співробітництво;
- заохочення та взаємний захист інвестицій;
- сприяння капіталовкладенням в економіку країн;
- промислове і науково-технічне співробітництво;
- торговельні угоди;
- проблеми кредитування взаємовідносин;
- питання, що стосуються подвійного оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

За перші вісім років існування України як держави Верховною Радою України було ратифіковано 292 міжнародні угоди (конвенції, хартії, договори і протоколи до них). Завдяки цьому було започатковано і розширено договірно-правові відносини з 54 країнами світу (в тому числі укладено 37 договорів про встановлення дружніх стосунків або принципів взаємовідносин), з рядом впливових міжнародних організацій (Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародний валютний фонд, ЄС, Європейський банк реконструкції та розвитку, Бельгійсько-люксембурзький Економічний Союз, СНД тощо). Україна приєдналася до 51 міжнародної угоди універсального рівня та 34 регіональних.

Міжнародний звичай — це давня форма формування норм міжнародного митного права, правило поведінки держави, яке використовується і призначається країною як обов'язкова норма.

Традиційні норми міжнародного митного права формуються у практиці міжнародних відносин унаслідок часто повторюваних дій держав, які стають правилом. Нормою вона стає лише, коли визнається всіма або більшістю країн як обов'язкове правило, що відображає загальну практику держав.

Звичай як джерело міжнародного митного права може мати як універсальний характер — з огляду на загальність визначення, так і регіональний — шляхом визнання обмежених економічних відносин у тих чи інших сферах співробітництва; наприклад, звичаї торгових портів, національні звичаї і традиції народів. Існують, наприклад, збірники "Звичаї портів", які видаються адміністраціями міжнародних торговельних портів або торговельними портами окремих держав.

У певних випадках джерелом міжнародного митного права можуть бути зв'язки (торговельного і митного характеру) і національні традиції, що мають міжнародний характер.

Ці звичаї знайшли своє відбиття в ряді документів міжнародної організації, а також у збірнику "Інкотермс" 1953, 1980, 1990 рр., Одноманітних правилах для документальних акредитивів 1974 р., розроблених Міжнародною торговельною палатою, і Загальних умов торгівлі, розроблених Європейською економічною комісією ООН, та ін.

Одним із додаткових джерел міжнародного митного права є діюча практика у сфері міжнародних митних відносин, а саме: практика митного контролю держав з реалізації норм і правил національного законодавства і норм міжнародних угод. Прикладом може слугувати система прикордонного контролю за валютою і валютними цінностями в Україні, система митного контролю за вивозом культурних та історичних цінностей Східної Німеччини, практика здійснення співробітництва митних органів на кордонах; методика визначення митної вартості; правила застосування мита і митної ставки; митне оформлення операцій з давальницькою сировиною. Головним завданням митних органів є виконання функцій захисту митної території та прискорення руху через кордон.

Постійний вплив практики держав на формування норм міжнародного права і міжнародного права на практику міжнародних відносин створює реальні умови, в яких вирішуються різні питання міжнародних зв'язків держав. За сучасних умов посилюється тенденція до вирішення суперечливих питань у сфері зовнішньоекономічних зв'язків шляхом переговорів і укладання міжнародних угод. Договірна практика може слугувати прецедентом, і тому має важливе значення для розвитку сучасного міжнародного митного права.

Під прецедентами у сфері міжнародних економічних відносин розуміють судові або адміністративні рішення з конкретних проблем здійснення зовнішньоекономічної діяльності, які стали обов'язковими правилами для розв'язання наступних аналогічних випадків. Отже, прецеденти міжнародних відносин є джерелом регулювання в даній сфері співробітництва держав.

Світова практика розв'язання міжнародних проблем як в економічній, так і в політичній сфері засвідчила необхідність створення міжнародних організацій. Акти, що приймаються в рамках міжнародних організацій, розв'язують проблему координації діяльності держав-учасниць з імплементації юридично затверджених в їх статутах цілей міжнародного співробітництва, у відповідних сферах суспільного життя в певній сфері взаємовідносин. Такі організації створені й у системі митного регулювання світової торгівлі (Всесвітня митна організація).

Водночас необхідно зауважити, що їх рішення мають для суб'єктів міжнародного митного права рекомендаційний характер. Обов'язкової юридичної чинності вони набувають тільки за бажанням самих держав, що підтверджується актом ратифікації. Договірна практика міжнародних організацій виходить із узагальнення міжнародно-правових норм і принципів, що регулюють їхню діяльність.

На сьогодні існує близько 17 конвенцій та 51 рекомендації, які фактично регулюють митно-тарифні відносини у світі. Україна підписала та ратифікувала такі: Митна конвенція про контейнери 1972 р.; Міжнародна конвенція про безпеку контейнерів 1972 р.; Митна конвенція про міжнародні перевезення вантажів з використанням книжки МДП 1975 р. (Україна бере участь з 1995 р.);

Конвенція ООН з боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 р.; Най-робійська конвенція 2000 р.; Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів 2002 р. (початок застосування Україною — 2004 р.); Женевська міжнародна конвенція про узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах 2002 р.; Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства.

Митне право - це комплексна галузь права, система встановлених (санкціонованих) державою правових норм різної галузевої приналежності, що регулюють суспільні відносини у сфері митної справи і митної політики. Предмет митного права - суспільні організаційні відносини, що складаються в процесі і з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. В більшій мірі ці відносини є управлінськими, тобто відносинами влади підпорядкування. В той же час вони є майновими, але стосуються особистих немайнових. Окрім цього, митне право охоплює і процесуальні правовідносини.

Метод митного права - це сукупність правових прийомів (засобів і способів), за допомогою яких здійснюється вплив на поведінку суб'єктів. В митному праві, особливо стосовно регулювання особливостей переміщення через митний кордон України товарів, застосовуються методи непрямого впливу. Це, як правило, економічні важелі. Таким чином, адміністративний метод регулювання митних відносин проявляється у юридичній нерівності їх учасників, прямій організаційній підпорядкованості одного іншому, покладенні на підлеглого юридичного обов'язку, здійсненні певних дій за власним розсудом.

1.4. Сутність, класифікація, кодування товарів та еволюція системи товарної номенклатури у світовій торгівлі

Перехід до нових принципів регулювання зовнішньоекономічної діяльності (тарифне регулювання, ліцензування, квотування і т.д.) відповідно

до світової практики вимагає змін організації митного контролю за товарами, які знаходяться у зовнішньоторговельному обороті.

Ефективне використання тарифних методів регулювання залежить не тільки від системи оподаткування товарів при переміщенні через митний кордон, але й від застосування процедур митного контролю та їх оформлення. Правильна класифікація кодування товарів є важливим складовим елементом системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, оскільки від неї залежить встановлення їхньої вартості за об'єктивними критеріями і, відповідно, обґрунтоване нарахування і стягнення митних платежів. Крім цього, правильна класифікація товарів має велике значення й для підвищення об'єктивності митної статистики зовнішньоекономічної діяльності, оскільки остання використовується для вироблення оптимальної митної політики країни.

Сучасні митні тарифи включають десятки тисяч найменувань товарів. Загальна кількість товарних позицій досягає п'яти тисяч. Крім того, кожна товарна позиція включає цілий ряд підпозицій, що є наслідком тенденції до збільшення кількості товарів, які оподатковуються митним тарифом.

Слід зауважити, що проблема класифікації товарів з митною метою має насамперед економічний характер. Класифікуючи товари в окремі товарні позиції, митні органи можуть створювати додаткові протекціоністські перешкоди для імпорту або, навпаки, стимулювати товаропотік до країни. Зокрема, зміна структури митного тарифу (в напрямку підсилення її деталізації - виділення певних товарів у окремі товарні позиції та підпозиції) дозволяє, залишаючи незмінним або навіть знижуючи середній рівень митного оподаткування шляхом зменшення тарифних ставок, які втратили свою торговельно-політичну та економічну ефективність, або ставок на товари, імпорт яких припинено, підвищувати тарифні ставки на продукцію окремих галузей економіки, які потребують більш високого рівня тарифного захисту. Тобто чим більш роздрібненою є структура митного тарифу, тим ефективніше він може бути використаний з протекціоністською метою, тобто підґрунтя запровадження товарної номенклатури митного тарифу складають економічні взаємовідносини, а не процедурні питання митного контролю. Під поняттям

номенклатури (лат. *nomenclatura* — перелік) розуміють систему (сукупність) найменувань назв, термінів, що використовуються в будь-якій галузі суспільних взаємовідносин, тобто це система абстрактних та умовних символів, яка має створити максимальні зручності з практичної точки зору для характеристики предметів.

Товарна номенклатура — це сукупність найменувань товарів, з якими у своїй професійній діяльності працюють митні служби і суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності. При цьому слід акцентувати увагу на понятті "товарна", тому що термін "товар" є одним із ключових понять у системі митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Це пояснюється тим, що товар є предметом будь-якої зовнішньоторговельної операції, яка реєструється митними органами. Якщо раніше режим і процедура пропуску товарів визначались виходячи з того, що є суб'єктом зовнішньоторговельної угоди, то нині головний критерій — об'єкт такої угоди, тобто конкретний товар. Це спонукало до розробки товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗЕД).

Під товарами потрібно розуміти будь-яку переміщувану через митний кордон продукцію, в тому числі продукцію, на яку поширюються права інтелектуальної власності, послуги, роботи, які є об'єктом купівлі, продажу або обміну.

Дане визначення включає суттєві характерні ознаки переміщуваного товару, тобто його матеріально-речову форму і транспортабельність. Дані якості товару відображаються в його визначенні як однієї з головних категорій, яка використовується у Митному кодексі України. Оскільки товар є основою зовнішньоторговельної операції, то вся сукупність відносин у сфері митного оподаткування реалізується через дану економічну категорію.

Дану взаємозалежність можна простежити на прикладі поняття "митні платежі", у якому дефініція "товар" відсутня. Водночас механізм митного регулювання, усі митні платежі пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон або безпосередньо (при оподаткуванні митними платежами зовнішньоторговельних операцій при переміщенні товарів — мито, митні

збори, акциз, податок на додану вартість), або опосередковано (при нарахуванні митних платежів, пов'язаних з наданням митними органами ліцензій на здійснення митних брокерських операцій, митне декларування власником митного ліцензійного складу або магазину безмитної торгівлі).

Цей зв'язок існує не тільки на мікрорівні, він виявляється і на макрорівні. Так, торговельний баланс розглядається як операції, що пов'язані з торгівлею товарами незалежно від форми здійснення — експорт, імпорт, бартер та ін. А отже, щоб провести дослідження кожного товару, необхідно його систематизувати, тобто включити до певної множини, елементи якої поділено на окремі підмножини у вигляді розділів, груп або позицій.

Отже, класифікація товарів є одним із головних напрямів митного регулювання товаропотоків між державами.

Залежно від завдань систему класифікації товарів можна згрупувати за різними критеріями: галузі виробництва, матеріали, ступінь обробки, за функціональною ознакою тощо.

Відповідно до прийнятої системи класифікації всі товарні розділи, групи і підгрупи отримали спеціальні шифри. Після того як множина будь-яких об'єктів розподілена на підмножину відповідно до певної системи класифікації, приведена до системи множина може розглядатися як класифікатор відповідних об'єктів.

Таким чином, класифікатор — це систематизований перелік будь-яких об'єктів, який дає змогу знаходити кожному з них своє місце і певне цифрове позначення, тобто який послідовно складається з цифр, літер або цифро-літерних комбінацій.

З розвитком зовнішньої торгівлі в середині XIX століття постала проблема уніфікації номенклатури товарів з метою зіставлення результатів зовнішньої торгівлі з митними цілями.

Міжнародне співробітництво в даній сфері було спрямовано на розробку і застосування уніфікованої товарної номенклатури, здатної:

— використовувати єдиний понятійний апарат, що полегшує діяльність митних органів, експертів, учасників міжнародних переговорів, а також виробників, експортерів, імпортерів і перевізників товарів;

— забезпечити однакову класифікацію всіх товарів, що обертаються в міжнародній торгівлі, на прийнятній для всіх сторін основі;

— здійснювати зіставлення національних статистик зовнішньої торгівлі для аналізу і порівняння даних світової торгівлі.

Зростання обсягу і значення міжнародної торгівлі, тенденція до уніфікації і стандартизації зовнішньоторговельної документації, потреби обміну статистичними даними поставили питання необхідності розробки єдиного міжнародного документа, який встановлює більш чіткі і деталізовані правила класифікації товарів, що знаходяться в міжнародному товарообігу. Розробка цього документа велася за участі експертів з різних країн, представників міжурядових, неурядових і національних організацій.

Перший міжнародний статистичний конгрес 1853 р. у Брюсселі виробив рекомендації щодо уніфікації товарних номенклатур різних країн з метою узагальнення статистики у сфері міжнародної торгівлі. В 1890 р. міжнародний конгрес з митних правил, що відбувся у Парижі, також акцентував увагу на важливості вирішення проблеми уніфікації номенклатури.

Водночас більшість країн світу, підбиваючи підсумки зовнішньої торгівлі в статистичних довідниках того часу, публікували номенклатуру тих товарів, які мали найбільшу значущість для зовнішньої торгівлі країни. При цьому одні країни класифікували їх за алфавітною ознакою, а інші — за критерієм походження (сільськогосподарські та промислові товари).

І лише через 60 років було сформовано першу товарну номенклатуру. Двадцять дев'ять країн світу 31.XII. 1913 р. підписали в Брюсселі конвенцію про те, що, зберігаючи для своїх публікацій національні класифікації та товарні номенклатури, вони зобов'язуються складати і передавати спеціально створеному Міжнародному бюро зовнішньоторговельної статистики дані за єдиною класифікацією і товарною номенклатурою. Ініціатором даного

впровадження стала економічна рада Ліги Націй, яка і розробила єдину товарну номенклатуру.

Перша товарна номенклатура складалася з п'яти розділів, які включали в себе 186 базисних товарних позицій:

I. Живі тварини — сім товарних позицій (1—7).

II. Продовольчі товари та напої — сорок дві товарні позиції (8—49).

III. Сировина і напівфабрикати — сорок дев'ять товарних позицій (50—98).

IV. Готові вироби — вісімдесят чотири товарні позиції (99—182).

V. Золото і срібло, необроблені золоті та срібні монети — чотири товарні позиції (183—186).

Недостатня деталізація номенклатури, а отже незручність у використанні її як світового стандарту привели до створення нової товарної номенклатури, яка отримала назву Мінімальний перелік товару для статистики світової торгівлі. Особливістю її стала класифікація товарів, тобто вони розбивались на підмножини залежно від виду матеріалу, з якого вони були виготовлені. Класифікація товарів за принципом їх використання передбачалась у виняткових випадках.

Дану товарну номенклатуру було опубліковано в 1938 р. і вона являла собою товарну класифікацію вертикального типу. Всі товари були розподілені на 17 розділів. Розділи у свою чергу були розбиті на 50 груп і 456 базисних товарних позицій.

Час від часу мінімальний перелік товарів для статистики світової торгівлі (МСТДССТ) доповнювався та доопрацьовувався і в деяких країнах світу став основою національних класифікацій.

До 90-х років найбільшого розповсюдження в системі митного регулювання міжнародних економічних відносин отримали три класифікаційні системи:

- Єдина товарна номенклатура зовнішньої торгівлі країн-членів РЕВ;
- Стандартна міжнародна торговельна класифікація ООН.
- Номенклатура Ради митного співробітництва, або Брюссельська митна номенклатура.

Ці міжнародні номенклатури були побудовані на основі різних класифікаційних критеріїв і мали різний ступінь деталізації товарообігу. Це значно ускладнювало можливість зіставлення даних товарної структури експортно-імпортних операцій, і навіть призводило до того, що у випадках текстового збігу груп і розділів формулювалися різні поняття. Єдина товарна номенклатура зовнішньої торгівлі (ЄТНЗТ — країн-членів РЕВ) була підготовлена Відділом статистики Секретаріату Ради і видана у 1962 році і використовувалася як основний класифікатор у сфері міжнародних економічних відносин Радянським Союзом до 1991 року.

Головними критеріями систематизації товарів стали їхнє походження та ступінь обробки. Крім того, дана класифікація системи номенклатури давала змогу ділити товари на засоби виробництва і предмети споживання, на основні засоби та оборотні кошти, на вироби промисловості й сільського господарства. Класифікація надала можливість провести додаткове групування експорту та імпорту за різними економічними ознаками.

ЄТН ЗТ РЕВ включала 9 товарних розділів, 57 товарних груп, 325 підгруп, 4200 товарних позицій і понад 10 000 субпозицій. При цьому, на відміну від інших номенклатур, вона містила додатковий "нульовий" розділ, до якого входили виробничі операції (розділ №0 — "операції / послуги матеріального характеру").

Використання ЄТН ЗТ РЕВ надало можливість зіставити і планові, і звітні показники із зовнішньої торгівлі як у межах однієї країни, так і в межах інтеграційного угруповання країн-членів РЕВ. Зв'язок з іншими міжнародними класифікаторами здійснювався за допомогою перехідних таблиць.

В ЄТН ЗТ РЕВ було прийнято семизначний код. Перший знак означав розділ, два перших — групу, три перших — підгрупу, п'ять знаків — товарну позицію і сім знаків — товарну субпозицію. Прийнята нумерація давала можливість розширити номенклатуру в разі необхідності. Для цього було введено вільні номери в підгрупах і товарних позиціях. Така структура давала можливість вести статистичний облік поза межами товарних найменувань у тих випадках, коли необхідно виділяти окремі види, сорти і марки товарів. Така

деталізація обліку сприяла більш глибокому дослідженню товарної структури зовнішньої торгівлі, її географічної направленості і цінової динаміки.

За час використання ЄТН ЗТ РЕВ вийшли чотири видання даної номенклатури. Крім того, щорічно до номенклатури вносились доповнення і зміни. Головною причиною цих змін стало розширення асортименту товарів у виробництві та торгівлі, зміна товарної структури зовнішньоторговельного обороту країн-членів РЕВ, динаміки обсягів торгівлі.

Варто зауважити, що хоча ЄТН ЗТ РЕВ і відображала товарну структуру зовнішньої торгівлі, але перелік товарів був значно менший, ніж перелік товарів у Гармонізованій системі опис і кодування товарів. Це пов'язано з тим, що первісно вона розроблялася як статистична товарна номенклатура, а вже потім стала основою митного тарифу СРСР. Крім цього, дана система класифікації товарів була недостатньо придатною для виконання захисних протекціоністських функцій. Це не давало можливості митному тарифу стати ефективним торговельно-політичним інструментом і виконувати функції економічного регулятора зовнішньоекономічної діяльності.

Стандартна міжнародна торговельна класифікація ООН (СМТК ООН). СМТК була представлена Статистичною комісією ООН. За запропонованим варіантом сесія Економічної та Соціальної Ради ООН 12 липня 1950 р. прийняла таку пропозицію: "... Враховуючи відгуки, отримані від урядів і спеціалізованих установ відносно С МТК, класифікація, яка рекомендується, може слугувати основою для аналізу міжнародної торгівлі ...бути основою для надання даних щодо торгової статистики міжнародним організаціям, ООН просить уряди використовувати дану Стандартну міжнародну торгову класифікацію шляхом:

1) прийняття даної класифікаційної системи з такими змінами, які можуть бути необхідні для того, щоб задовольнити національні потреби, не порушуючи схеми класифікації, або

2) шляхом перегруповання своїх статистичних даних відповідно до даної схеми з метою досягнення зіставності даних міжнародної торгівлі ".

Класифікація товарів у СМТК ООН здійснювалась за декількома ознаками, основною з яких є послідовність обробки продуктів. При цьому всі товари у даній системі класифікації поділяються на три основні класи: сировина, напівфабрикати, готові вироби. Дане угруповання було скомбіновано за ознакою за призначенням товарів, але таке об'єднання застосовувалось тільки відносно нульового і першого розділів.

Варто зауважити, що дана система класифікації мала і низку недоліків. Так, було недостатньо деталізовано окремі розділи. Наприклад, розділ 7 "Машини, обладнання і транспортні засоби" складався тільки із трьох підрозділів, де не було враховано наявності місткої номенклатури товарів з даної позиції. Крім цього, недоліком СМТК ООН є те, що в ній не було розгрупування за галузями народного господарства.

Номенклатура Ради митного співробітництва (НРМС). Однією з найбільш популярних систем класифікації товарів є номенклатура Ради митного співробітництва (НРМС). Дану номенклатуру товарів було розроблено на базі Брюссельської митної номенклатури (БМН), яка почала діяти з 1955 р. У першому варіанті БМН за основну класифікаційну ознаку було прийнято характер матеріалу, з якого були виготовлені товари. В 1959, 1965, 1972 роках до даної номенклатури вносились доповнення, поправки відповідно до критеріїв економічної статистики, тобто були узагальнені показники з таких категорій, як сировина, машини і обладнання і под., а також товари були згруповані за ступенем їх обробки і за галузевим походженням.

Роботи щодо зближення основних класифікацій (СМТК ООН і БМН) привели до створення нового проекту Брюссельської номенклатури. Цей проект отримав назву Номенклатура Ради митного співробітництва. На відміну від початкового варіанту БМН, в основу класифікаційної схеми нової номенклатури було покладено такі ознаки, як ступінь обробки і походження товару. Важливою особливістю НРМС є те, що розділи товарних кодів (шифри) не мають нумерації.

Номенклатура побудована на чотирьохрозрядному позначенні товарів, тобто всі товари поділені на 99 груп, незалежно від їх належності до того чи

іншого розділу пронумеровані у наростаючому порядку від 01 до 99. Всередині групи товари нумеруються у порядку зростання двома знаками. НРМС використовувалась і використовується багатьма країнами світу (переважно державами Західної Європи) як зі статистичними цілями, так і як товарознавча основа формування національних митних тарифів.

На основі НРМС побудована Комбінована номенклатура Європейської економічної співдружності (введена в практику з 1 січня 1988 р.) та Гармонізована система опису і кодування товарів.

У системі митного регулювання міжнародних економічних відносин більш поширеним є поняття товарної номенклатури, яке за своєю суттю збігається з терміном класифікатор товарів. Під товарною номенклатурою розуміють детальний перелік товарів, розподілених відповідно до системи класифікації. Кодова система класифікатора товарів створюється для того, щоб інформація, що надається до митного органу, мала зручну форму для її збирання, перевірки, передачі, обробки, видачі, а також для проведення економічного аналізу.

При роботі з інформацією, яка надається на електронних носіях (наприклад електронна версія вантажної митної декларації), кодова система класифікаційних даних дає змогу обробити інформаційний масив за допомогою обчислювальної техніки. Таким чином, класифікація товарів за допомогою товарної номенклатури дає можливість:

- кодувати товари;
- проводити митні економічні операції (нараховувати митні платежі, визначати митну вартість, вести звітність, планувати роботу митних органів та ін.);
- досліджувати товарну структуру зовнішньої торгівлі.

До 1999 р. в Україні використовувалась Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗЕД) країн-учасниць СНД. Рішенням голів урядів країн СНД 03.11.95 її було прийнято як міждержавний класифікатор. ТН ЗЕД СНД побудована на базі Гармонізованої системи опису і кодування товарів (ГС), яка використовується у світовій практиці.

Висновок до розділу I. Оскільки митні правовідносини є комплексними й включають певну частку приватних, то їм притаманні методи приватного права, що засновані на рівності сторін, диспозитивності, судовому розгляду суперечок. На засадах рівності та паритетності митні органи України будують свої взаємовідносини з митними органами інших країн, а їх митниці здійснюють спільні заходи щодо реалізації митної справи.

Сутність товарної номенклатури, класифікації та кодування товарів. Еволюція систем товарної номенклатури у світовій торгівлі. Характеристика Гармонізованої системи опису і кодування товарів. Поняття та структура Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності країн СНД. Структура та механізм застосування Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності

Регулювання митних відносин здійснюється шляхом адміністративного нормотворення, адміністративного розпорядження та правоохоронної діяльності. Такий метод не тільки відображає владну природу державного управління, односторонність і обов'язковість приписів для зобов'язаних осіб, але допускає деякі елементи рівності.

РОЗДІЛ II МОНІТОРИНГ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ПОТОКІВ

2.1. Оцінка товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності в системі митного регулювання

2.1.1. Характеристика Гармонізованої системи опису і кодування товарів

У зв'язку із труднощами, викликаними застосуванням різноманітних класифікаційних принципів у основних міжнародних товарних номенклатурах, виникла необхідність вироблення єдиного міжнародного класифікатора, що міг би використовуватися в усіх країнах при оформленні учасниками міжнародних економічних зв'язків зовнішньоторговельних операцій на митницях, надавати можливість аналізувати зовнішню торгівлю з окремих товарів, товарних груп і позицій.

Жодна з розроблених у різний час міжнародних номенклатур не відповідала в повному обсязі тим вимогам, що ставили до неї окремі країни і міжнародні організації. З погляду різних країн і організацій кожна з номенклатур, крім явних переваг, мала й істотні недоліки.

Отже, перед міжнародним співтовариством постало завдання: домогтися раціоналізації і гармонізації даних торговельної документації і, зокрема, максимально уніфікувати систему кодування інформації, що стосується країн, одиниць виміру, видів транспорту і, найголовніше, самих товарів, що спричинило необхідність обговорення зазначених проблем експертами Ради митного співробітництва з представниками інших зацікавлених міжнародних організацій. На засіданні Європейської економічної комісії (ЄЕК) ООН Раді митного співробітництва було доручено вивчити можливості створення єдиної міжнародної товарної класифікаційної системи, що згодом одержала назву Гармонізована система опису і кодування товарів.

Розробка ГС почалася у 1970 р. і тривала понад десять років. Такий тривалий термін розроблення пояснюється тим, що нова номенклатура мала стати придатною як для митних, так і для статистичних цілей. Цю необхідність було продиктовано значним розширенням і ускладненням номенклатури товарів у міжнародній торгівлі за умов науково-технічного прогресу. Розробляючи класифікацію, необхідно було, з одного боку, найбільш повно охопити товари, що оберталися в міжнародній торгівлі, а з іншого — домогтися, аби опис і кодування товарів у класифікації краще відображали технологію їхнього виготовлення. Тому ще на етапі розробки Гармонізована система мислилась як багатоцільова товарна номенклатура, що відповідає одночасно потребам як митних, так статистичних органів, побудована на принципах максимально тісного зв'язку між зовнішньоторговельною і виробничою статистикою різних держав. Тому одним із головних принципів ГС став принцип обов'язкового зіставлення національних і міжнародних даних про зовнішню торгівлю тієї або іншої країни.

У червні 1983 р. Рада митного співробітництва фактично завершила підготовчу роботу зі створення Гармонізованої системи. Паралельно з

розробкою самої ГС проводилася підготовка міжнародної Конвенції з її використання. Як базу для розробки ГС було використано 13 різних номенклатурну тому числі Митна номенклатура зовнішньої торгівлі ЄЕС (НИМЕКС), Єдина номенклатура товарів Міжнародної спілки залізниць, митні тарифи ряду держав (зокрема, США, Японії, Канади).

Указом Президента України від 17.05.2002 №466/2002 "Про приєднання до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів" Україна приєдналася до Конвенції про Гармонізовану систему(ГС) опису та кодування товарів.

Розроблювачі ГС керувалися двома основними принципами поділу товарів на групи:

1. Товари повинні мати самостійні відмітні ознаки.
2. Товар, що включається до системи, має викликати зацікавленість для декількох країн. З цією метою використовувалися дані міжнародної та національної статистики зовнішньої торгівлі різних країн.

У Міжнародній конвенції про ГС встановлено, що країни, які її застосовують, не можуть змінити класифікацію товарів і їх код у межах перших шести знаків. Таким чином, створюється основа для доволі точного опису товарів виходячи з їх об'єктивних характеристик, відображених у ГС. Наведені характеристики можуть бути ефективно використані митними органами при проведенні контролю за товарами, що переміщуються. Крім того, безумовне дотримання зазначеного підходу дозволяє значно зменшити кількість помилок при складанні зовнішньоторговельної документації, а також удосконалювати обробку статистичних даних зовнішньоторговельного обігу в обороті різних країн.

Кожна держава, що брала участь у розробці ГС, мала можливість внести свої пропозиції щодо опису товарів передбачуваного місця у номенклатурі, цифрового коду товарів, приміток до номенклатури. Внесені у такий спосіб пропозиції окремих держав були в подальшому обговорені відповідними групами експертів і передані спеціальній робочій групі. Питання про віднесення окремих товарів до тієї чи іншої групи, про прийняття тексту опису

товарів, про присвоєння товарам цифрового коду ця група вирішувала шляхом голосування, і рішення приймалися більшістю голосів.

Гармонізована система опису і кодування товарів (ГС) набула чинності з 1 січня 1988 р. Нині її використовують понад 100 країн світу, а на її основі здійснюється понад 100 % світової торгівлі. Це багатоцільовий класифікатор товарів, що обертаються в міжнародній торгівлі. Використання Гармонізованої системи дало змогу:

- спростити складання комерційних і митних документів;
- полегшити їх комп'ютерну обробку;
- зменшити витрати на діловодство, класифікацію та облік зовнішньоторговельних вантажів за майже всіма параметрами (обсяг, вартість, країна призначення і под.);
- спростити збирання, облік і зіставлення даних щодо зовнішньої торгівлі, провести економічний аналіз, оскільки інформація, що знаходиться в різних документах на основі ГС, стала більш доступною і зрозумілішою;
- спростити облік тарифних поступок у СОТ.

Основними елементами номенклатури Гармонізованої системи є: система класифікації і система кодування. Система класифікації має шість ступенів: розділи (21), групи (99), підгрупи (33), товарні позиції (1241), підпозиції (3553), субпозиції (5019).

У Гармонізованій системі (для позначення розділів і підгруп) використовуються римські цифри, для позначення груп, товарних позицій і субпозицій — арабські. При цьому коди розділів і підгруп не взаємозалежні один з одним, так само як і з кодами груп, товарних позицій і субпозицій. Товарні підпозиції цифрового коду в ГС не мають, вони позначаються прочерком ("—"), що проставляється перед їх найменуванням.

Відповідно до системи класифікації товари групуються за такими ознаками:

- походження (розділи I, II, V);
- функціональне призначення (розділи IV, XI, XII, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI);

- хімічний склад (розділи III, VI, VII);
- вид матеріалу, з якого виготовлено товар (розділи VIII, IX, X, XIII, XIV, XV).

Узагальнені групи можна деталізувати таким чином:

- За призначенням: продовольчі товари і напої; промислова сировина; пальне і мастильні матеріали; машини і обладнання, включаючи інструменти; транспортні засоби (виробничого і особистого споживання); промислові товари широкого попиту.

- За ступенем обробки: товари сировинні (виробничого і невиробничого призначення); напівфабрикати (виробничого і невиробничого призначення); готові вироби (виробничого користування, товари для споживання).

Для формування груп у Номенклатурі Гармонізованої системи (НГС) використовується принцип послідовності опрацювання товарів — від сировини до одержання напівфабрикатів і готових виробів (рис. 2.1):

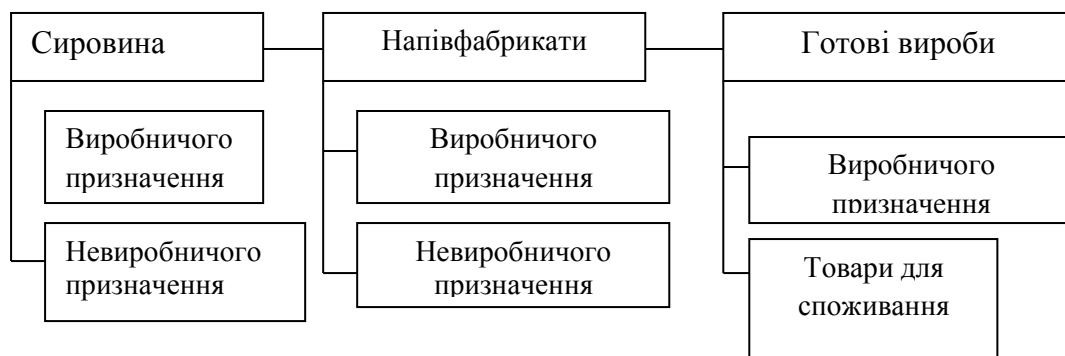

Рис. 2.1. Послідовність переробки сировини в готові вироби

Сировинні товари — це продукція добувної промисловості, сільського і лісового господарства, вартість якої значною мірою залежить від обробки.

До напівфабрикатів належить продукція незавершеного виробничого процесу, яка потребує подальшої обробки, розрахована для включення до складу інших товарів, перед тим як стати засобом виробництва або предметом споживання.

Готові товари — це всі промислові вироби, розраховані на споживання або використання в промисловості, сільському господарстві, на транспорті, в домашньому господарстві, та промислові товари короткострокового використання (строком не більше одного року).

Система кодування в ГС дає змогу надати інформацію в зручній формі для оперування нею при складанні, передачі і обробці даних з використанням сучасних засобів обробки (ЕОМ), забезпечує використання ефективних методів пошуку, сортування та узагальнення даних.

Як було зазначено, НГС складається з 21 розділу і 99 груп, але три групи (97, 98, 99) зарезервовані на майбутнє. Проте вони можуть бути використані в товарних номенклатурах відповідних країн для виокремлення специфічних товарів.

Групування товарів у ГС здійснюється на рівні позицій і субпозицій. Як правило, з позиції або субпозиції виділяють один або декілька видів продукції, які найбільш широко використовуються у світовій торгівлі, для решти видів передбачається узагальнене угруповання "інше".

При побудові товарних підгруп, позицій, субпозицій у кожній групі використовується свій набір ознак, головними з яких є: призначення товару; ступінь його обробки; вид матеріалу, з якого товар виготовлений; питома вага товару у світовій торгівлі.

У Товарній номенклатурі Гармонізованої системи використовується шестизначне кодування. Хоча в Гармонізованій системі римські цифри застосовуються для позначення розділів і підгруп, шестирозрядний цифровий код товару позначається виключно арабськими цифрами, що характеризують номер групи, товарної позиції і субпозиції.

Отже, розподіл загального масиву товарів на розділи і окремі групи товарів на підгрупи (римські цифри) проводиться для зручності користування номенклатурою і не знаходить безпосереднього віддзеркалення в шестизначному цифровому коді товару (арабські цифри). Структура шестизначного коду товару в НГС побудована за десятковою системою (використовуються арабські цифри). Перші дві цифри шестизначного коду

означають товарну групу, перші чотири цифри — товарну позицію, п'ята і шоста цифри — субпозицію відносно того самого товару.

Рис. 2.2. Структура номенклатури Гармонізованої системи

Для забезпечення практичного використання ГС для більшості країн 14 червня 1983 р. у Брюсселі було підписано Міжнародну Конвенцію про ГС. У Конвенції було розглянуто мету створення ГС, сферу її застосування, відпрацьовано правовий механізм використання ГС країнами-учасницями Конвенції, їх зобов'язання, порядок роботи з подальшого вдосконалення системи.

У преамбулі Конвенції визначено основні цілі: сприяння міжнародній торгівлі; спрощення збирання і зіставлення статистичних даних відносно міжнародної торгівлі; стандартизація та уніфікація зовнішньоторговельної документації і т.д.

Згідно з текстом Конвенції Гармонізована система є додатком до неї і становить її невід'ємну частину (ст. 1, 2). При цьому під Гармонізованою системою розуміється Номенклатура Гармонізованої системи, яка включає товарні позиції, субпозиції і цифрові коди, що стосуються їх, примітки до розділів, груп і субпозицій, основні правила інтерпретації ГС. Схематично НГС виглядає так:

Правила інтерпретації наведені в додатку до Конвенції. До НГС включено шість "Основних правил інтерпретації Гармонізованої системи", які визначають найважливіші принципи побудови класифікаційної системи, встановлюють порядок включення якого-небудь конкретного товару до певної товарної позиції, а потім до відповідної субпозиції.

У Примітках, розроблених практично до всіх розділів і груп, а також до деяких субпозицій, даються визначення точних меж цих класифікаційних блоків, наводяться різного виду визначення; у Примітках можуть бути віддзеркалені технологія виготовлення товару, його технічні характеристики.

Фактично Примітки — це зведення міжнародних стандартів, що стосуються класифікації товарів. Оскільки Основні правила інтерпретації та Примітки становлять невід'ємну частину НГС, вони мають таку саму юридичну силу, як і сама номенклатурна частина.

Крім складових Гармонізованої системи існують так звані допоміжні публікації, які значною мірою сприяють коректному пошуку місця товару в ГС і присвоєнню товару правильного коду. Дані матеріали включають:

1. Пояснення до ГС.
2. Алфавітний покажчик до ГС і Пояснень.
3. Збірник класифікаційних рішень з ГС.
4. Ключі переходу між ГС і НСТС

Пояснення не є складовою Конвенції. Водночас вони являють собою затверджене Радою митного співробітництва офіційне тлумачення ГС на міжнародному рівні, і отже, є необхідним доповненням до Гармонізованої системи. Для уточнення тлумачення ГС звертатися до Пояснень корисно, а іноді й необхідно. Проте завжди потрібно враховувати, що Пояснення не є вичерпним і незмінним коментарем до всього обсягу товарних позицій та субпозицій ГС. Тому Пояснення завжди мають розглядатися невід'ємно від контексту.

Пояснення до ГС були розроблені на базі пояснень до НРМС і містять коментарі до кожної товарної позиції з назвою переліку включених або виключених товарів разом з технічним описом товарів, які розглядаються (їхній зовнішній вигляд, якісні характеристики, способи виготовлення та використання). Пояснення можуть розглядатися як практичне керівництво з ідентифікації товарів. Там, де це можливо й необхідно, Пояснення також роз'яснюють зміст тієї або іншої товарної субпозиції.

Алфавітний покажчик було підготовлено й опубліковано Радою митного співробітництва з метою полегшення пошуку інформації, що використовується в ГС або Поясненнях до неї стосовно будь-яких товарів, що є в цих документах. Алфавітний покажчик — це перелік товарів (1 колонка), включених до ГС. Перелік цих товарів подається в алфавітному порядку.

Відповідний номер навпроти кожного товару (і колонка) показує:

- у II колонці що мають обов'язкову юридичну силу, Примітки до розділів і груп або товарну позицію або субпозицію, до яких належить даний товар;
- в III колонці — сторінку (сторінки), на яких товар розглядається в Поясненнях до ГС.

До 1987 р. понад 150 держав і територій використовували національні товарні і тарифні номенклатури, які ґрунтувалися на НРМС. Крім того, більшість з цих країн також застосовували підпозиції, затверджені Радою митного співробітництва, для досягнення сумісності з СМТК (Стандартною міжнародною торговельною класифікацією). У багатьох країнах застосування різних правил визначення країни походження товарів значною мірою залежало від національної класифікаційної системи, заснованої на НРМС.

Для полегшення перекладу даних класифікаційних систем на ГС Рада митного співробітництва розробила спеціальні перехідні ключі. Ці ключі показували, яким чином товари, що класифікуються за НРМС версії 1978 р. з рекомендованими підпозиціями СМТК (2-а редакція), мають класифікуватися в ГС на 6-значному субпозиційному рівні, і навпаки.

Механізм класифікації товарів, закріплений в НГС, дає змогу забезпечити суворе дотримання головного принципу Гармонізованої системи — однозначне віднесення товару до одного певного класифікаційного угруповання.

Конвенцією ГС встановлено, що країни, які застосовують її, не можуть змінити класифікацію товарів та їхній код у межах перших шести знаків (ст. 3).

Важливість цього правила в тому, що воно створює базу для підвищення ефективності контролю за товарами, що переміщуються. Крім того, дотримання зазначеного принципу лаг можливість істотно зменшити кількість помилок при

складанні зовнішньоторговельної документації, а також вдосконалити обробку і надання статистичних даних щодо зовнішньоторговельного обороту.

Таким чином, нині ГС використовується багатьма країнами як єдиний класифікатор товарів, що відповідає сучасним потребам митних органів, комерційних і транспортних організацій, статистичних служб.

Розробка і прийняття ГС стали початком нового етапу в історії стандартизації міжнародних класифікаційних систем, відкрили широкі можливості для розвитку співпраці в даній сфері.

До 1998 р. до Конвенції про ГС приєдналося 86 держав, які на підставі ГС розробляють свої товарні номенклатури і митні тарифи. Цьому процесу багато в чому сприяє те, що класифікаційна система допускає поглиблене деталізування субпозицій кожною окремою країною (або союзом країн, наприклад Європейським Союзом, що приєднався до Конвенції). Така деталізація проводиться на подальших додаткових розрядах коду 2, який широко використовується у світовій практиці при розробці товарних номенклатур і митних тарифів для статистичних та інших цілей.

Основною вимогою, що висувається в цьому випадку Конвенцією, є те, що підрозділи національних номенклатур можуть бути доповнені і кодовані понад шестизначного цифрового коду, наведеного в Номенклатурі ГС.

Так, наприклад, Комбінована (тарифно-статистична) номенклатура Європейського Співтовариства (КН ЄС) будується на основі Гармонізованої системи. У цьому випадку шестизначний код товару за ГС доповнюється сьомим і восьмим знаками, система кодування товарів в КН ЄС включає коди Гармонізованої системи і, крім цього, додаткову деталізацію субпозицій ГС до восьми знаків. У результаті КН ЄС містить цифрові восьмизначні коди субпозицій. перші шість знаків яких відповідають кодам ГС, що наочно показано на рис. 2.3

Код товару відповідно до КН ЄС

X	X	X	X	X	X	X	X
6-значний код товару відповідно ГС						Додаткова деталізація	

Рис. 2.3. Співвідношення структури кодів КН СС і ГС

Повна версія КН СС з поправками, прийнятими Європейською Радою або Комісією ЄС, публікується щорічно до 31 грудня в офіційних відомостях ЄС і набирає чинності з початку наступного року. Після цього протягом року номенклатура залишається без змін. Євросоюз підписав і ратифікував Конвенцію про ГС. а отже, всі зміни, що вносяться до КН ЄС, відповідають вимогам зазначеної Конвенції.

2.1.2 Особливості структури Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності країн СНД

У Радянському Союзі на етапі підготовки до переходу на мову систему класифікації і кодування товарів всі особливості Гармонізованої системи були ретельно вивчені фахівцями зацікавлених союзних міністерств, відомств і науково-дослідних організацій. Було створено спеціальну Міжвідомчу комісію і уведення Гармонізованої системи. Вивчалась практика застосування Номенклатури Гармонізованої системи окремими країнами.

У процесі підготовчих робіт для всього комплексу зовнішньоекономічної діяльності проводилася розробка ключів переходу між Гармонізованою системою та існуючими класифікаційними системами. Таким чином, союзним Держкомстатом спільно з МЗЕЗ за участі ГУ ДМ К (Головного управління Державного митного контролю) були розроблені ключі переходу між Номенклатурою Гармонізованої системи (НГС) і Єдиною товарною номенклатурою зовнішньої торгівлі Роду економічної взаємодопомоги (ЄТН ЗТ РЕВ). Також були розроблені перехідні ключі між НГС і Загальноросійським класифікатором промислової і сільськогосподарської продукції (ЗКН застосовується в господарській діяльності всередині країни). Наявність таких перехідних ключів дала можливість учасникам зовнішньоекономічної діяльності здійснити більш безболісний перехід до нової системи класифікації і кодування товарів. У процесі розробки перехідних ключів між НГС і ЄТН ЗТ

РЕВ було виявлено, що в ЄТН ЗТ РЕВ класифікація багатьох товарів порівняно з міжнародною значно застаріла і не було сенсу вносити її до сучасного Класифікатора (на рівні відображення національних особливостей; маються на увазі 7, 8-й знак і далі).

Після вивчення практики застосування НГС зарубіжними країнами Міжвідомча комісія дійшла висновку, що найбільш прийнятною для нашої країни може бути Комбінована номенклатура Європейського Співтовариства (КН ЄС), яка відповідає як митно-тарифним, так і статистичним цілям. Як уже було зазначено, КН ЄС має 8-значний код, являє собою НГС, деталізовану на 7 і 8-му розрядах коду з урахуванням особливостей торговельних відносин країн Європейського Співтовариства. Кожна окрема країна Європейського Співтовариства проводить деталізацію товарів на рівні 9-го знака коду.

Відповідно до пропозиції, внесеної Міжвідомчою комісією до союзного Уряду, була затверджена Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗЕД), що використовує систему 9-значного кодування. Перші 8 знаків коду повинні були відповідати КН ЄС, а дев'ятий знак спочатку призначався для віддзеркалення в класифікації і кодуванні товарів національних особливостей союзних республік.

ТН ЗЕД була покликана повністю замінити ЄТН ЗТ РЕВ, яка внаслідок особливостей своєї побудови вже не відповідала сучасним вимогам і не забезпечувала зіставлення даних про зовнішню торгівлю на міжнародному рівні.

В Україні ГС опису і кодування товарів і КН ЄС було використано як підґрунтя для побудови національної Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗЕД).

З питань впровадження ТН ЗЕД зацікавлені міністерства і відомства видали ряд нормативних документів. Загальною для них стала вимога показувати в усіх матеріалах, пов'язаних з проведенням зовнішньоторговельних операцій, найменування товару в суворій відповідності до ТН ЗЕД, доповнюючи його в необхідних випадках відповідними характеристиками. Ці

характеристики можуть включати розміри, моделі, комплектність та інші дані, необхідні для однозначного розуміння і сприйняття товару.

Необхідність уведення ТН ЗЕД диктувалася тим, що з початком переходу до ринкової економіки в Україні відбулось докорінне переусвідомлення принципів дії механізму митного регулювання. За цих умов ТН ЗЕД стає важливим інструментом системи регулювання зовнішньої торгівлі країни, в тому числі формування митного тарифу, прийняття і використання заходів тарифного регулювання, ведення митної статистики.

Вивчаючи проблеми, пов'язані з уведенням у нашій країні ТН ЗЕД, насамперед необхідно враховувати, що ця номенклатура побудована на основі та відповідно до ГС і КН ЄС, Довжина кодового позначення товару, що застосовується в ТН ЗЕД (рис. 2.4) складає 9 цифрових знаків: розряди 1—6 відповідають кодовому позначенню, прийнятому в НГС, розряди 7—8 відповідають і годам КН ЄС, а 9-й розряд призначений для виділення в номенклатурі традиційних товарів (нині в усіх випадках дев'ятий знак дорівнює нулю).

Код товару відповідно до ТН ЗЕД СНД (9 знаків)		
X X X X X X	X X	
Код товару відповідно до ГС (6 знаків)	Додаткова деталізація Європейського Співтовариства (7,8-й знаки)	
Код товару відповідно до КН ЄС (8 знаків)		

Рис. 2.4. Співвідношення структури кодів ТН ЗЕД, ГС і КН ЄС

ТН ЗЕД визначається урядом виходячи з прийнятої в міжнародній практиці системи класифікації товарів. Безпосереднє ведення і вдосконалення Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності здійснюється митними органами і є однією з найбільш важливих їхніх функцій. В Україні товарна номенклатура, побудована на основі ГС, застосовується з 1991 р.

Важливим етапом співпраці і взаємодії України з країнами СНД стало підписання Угоди про Єдину Товарну номенклатуру зовнішньоекономічної діяльності Співдружності незалежних держав (СНД).

З 1 січня 1997 р. діє 2-ге видання ТН ЗЕД СНД. Це видання підготував Державний Митний комітет Росії на виконання ст. 2 Угоди, 2-ге видання ТН ЗЕД СНД є офіційним документом ДМК Росії. Воно базується на Гармонізованій системі опису і кодування товарів Всесвітньої митної організації (Рада митного співробітництва) і застосовується державами СНД.

Прийняття нової редакції ТН ЗЕД СНД відображає процес подальшої уніфікації форм митної документації та спрощення митних процедур. Ті зміни, які відбулися в ГС, були віддзеркаленими в ТН ЗЕД СНД. В основному зміни сталися на рівні субпозицій майже в усіх групах товарів. У зв'язку з падінням обсягів торговельного обороту з ряду товарів деякі субпозиції були виключені з номенклатури. У деяких випадках частково змінилося кодове позначення товарів. Місцями внесено уточнення і деталізовано формулювання.

Зміни стосуються як ГС, так і КН ЄС.

Нова редакція ТН ЗЕД СНД спрямована на сприяння подальшому розвитку процесів інтеграції в рамках Співдружності, більш активній участі України у світовій торгівлі.

Структура ТН ЗЕД СНД, її складові, додаткові публікації відповідають аналогічним поняттям, які розглянуто в попередньому розділі стосовно Гармонізованої системи опису і кодування товарів.

Розглянемо технологію визначення коду товару відповідно до ТН ЗЕД СНД.

Для точного визначення коду товару необхідно використати три складові ТН ЗЕД СНД (власне номенклатурну частину, Примітки до розділів і груп, Основні правила інтерпретації ТН ЗЕД СНД). Крім того, при визначенні коду товару буває вельми корисно застосовувати додаткові публікації (пояснення, алфавітний покажчик, Збірник класифікаційних рішень).

Комплексним посібником для визначення коду є Основні правила інтерпретації. Таких правил шість. Згідно з першими п'ятьма правилами визначають товарну позицію (перші 4 знаки). За шостим правилом знаходять субпозицію (5 і 6 розділи) і підсубпозицію (VII, VIII і IX розряди дев'ятизначного коду товару).

Правило 1

Назви розділів, груп і підгруп наводяться тільки для зручності користування ТН ЗЕД СНД в роботі; з юридичною метою класифікація товарів в ТН ЗЕД СНД проводиться виходячи з текстів товарних позицій і відповідних приміток до розділів або груп, якщо тільки тексти не вимагають іншого відповідно до таких положень (положення Правила 2).

Правило 2

Будь-яке посилання в найменуванні товарної позиції на який-небудь товар має розглядатися в тому числі і як посилання на товар в некомплектному або незавершеному вигляді за умови, що поданий у некомплектному або незавершеному вигляді цей товар має основні характеристики комплектного або завершеного товару, а також як посилання на комплектний або завершений товар в незібраному або розібраному вигляді.

На практиці багато товарів постачаються в некомплектному або незавершеному вигляді, або мес кладеними. Товар (незавершений, некомплектний, нескладений, розібраний) повинен мати основні характеристики комплектного або завершеного товару. Тобто виріб, що постачається, не готовий для негайного використання, але має приблизну форму готового виробу і може бути доопрацьований під час операції.

Іншими словами, некомплектні, незавершені товари розташовуються в тій позиції, що і комплектний (завершений, доопрацьований) товар.

Прикладом цього може бути відправлене обладнання для добувної промисловості на експорт ("обладнання для промивки, сортування ґрунту"). Даний товар постачається в розкомплектованому вигляді (остов, корпус, ківш, транспортер). Після проведення нескладних монтажних операцій обладнання може бути застосоване в роботі. Отже, оскільки виконується умова Правила 2 а (вироби мають основні властивості завершеного товару), то остов, корпус, ківш, транспортер, що постачаються, потрібно віднести до товарної позиції 8474 "Обладнання для сортування, промивки, подрібнення... ґрунту...".

Будь-яке посилання в найменуванні товарної позиції на який-небудь матеріал або речовину має розглядатись і як посилання на суміші або з'єднання

цього матеріалу або речовини з іншими матеріалами або речовинами. Будь-яке посилання на товар з певного матеріалу або речовини має розглядатись і як посилання на товари, які повністю або частково складаються з цього матеріалу або речовини.

Класифікація товарів, що складаються більше ніж з одного матеріалу або речовини, здійснюється відповідно до положень Правила 3.

Правило 3

У випадку, якщо відповідно до Правила 2 б або з яких-небудь інших причин виникає можливість віднесення товарів до двох або більше товарних позицій, їхня класифікація здійснюється у такий спосіб:

А. Перевага віддається тій товарній позиції, яка містить найбільш конкретний опис товару, ніж товарні позиції із загальним описом. Однак коли кожна з двох або більше товарних позицій стосується лише частини матеріалів або речовин, що входять до складу суміші або багатокomпонентного виробу, або тільки до окремих частин товару, поданого у наборі для роздрібного продажу, то дані товарні позиції мають розглядатись як рівнозначні стосовно даного товару, навіть якщо одна з них і дає повніший або точніший опис товару.

Б. Суміші, багатокomпонентні вироби, що складаються з різних матеріалів або виготовлені з різних компонентів, і товари, подані в наборах для роздрібного продажу, класифікація яких не може бути здійснена відповідно до положень Правила 3 Б, мають класифікуватися за тим матеріалом або складовою частиною, які визначають основні ознаки даних товарів (за умови, що цей критерій має застосування).

В. Товари, класифікація яких не може бути здійснена відповідно до положень Правила 3 А і Б, мають класифікуватися в товарній позиції, останній у порядку зростання кодів серед товарних позицій, рівною мірою прийнятних для розгляду при класифікації даних товарів.

Правило 4

Товари, класифікація яких не може бути здійснена відповідно до положень перших трьох правил, класифікуються в товарній позиції, відповідній товарам, найбільш схожим (близьким) з розглядуваними товарами.

Правило 5

А. Пакувальна тара, що має особливу форму і призначена для зберігання відповідних виробів або набору виробів, придатна для тривалого використання і надана разом з виробами, для яких вона призначена, має класифікуватися спільно з упакованими в неї виробами (наприклад футляри для фотоапаратів або музичних інструментів).

Однак дане правило не застосовується до тари, яка складає з упакованими виробами єдине ціле, додає останньому істотно інший характер.

Б. Положення Правила 5 А не є обов'язковими, коли пакувальні матеріали цілком очевидно придатні для повторного використання (наприклад, металеві балони для транспортування стислих газоподібних речовин).

Після визначення товарної позиції необхідно визначити повний 9-значний код товару. З цією метою застосовується Правило 6.

Правило 6

З юридичною метою класифікація товарів у субпозиціях будь-якої товарної позиції здійснюється відповідно до найменувань субпозицій і приміток, що стосуються субпозицій. а також положень вищезазначених правил, за умови, що лише субпозиції одного рівня можуть порівнюватися. Для мети даного Правила також можуть застосовуватися відповідні примітки до розділів і груп, якщо в контексті не обумовлено інше.

Дане правило необхідно пояснити відносно порівняння субпозицій одного рівня. Річ у тому, що специфікою номенклатури ГС (КН ЄС, ТН ВЗД СНД) є наявність так званої дефісної системи. Дефісна система передбачає проставлення певної кількості рисок (дефісів) перед найменуваннями деталізованих субпозицій (під-субпозицій). Кількість дефісів дорівнює номеру рівня субпозиції. Проставлення різної кількості дефісів показує глибину деталізування і полегшує пошук відповідних товарів за певним алгоритмом: від меншої кількості рисок (дефісів) до більшої.

Крім використання офіційних "Основних правил інтерпретації" при визначенні коду товару в практичних цілях необхідно відповісти на такі п'ять запитань:

Що це? З чого зроблено? Для чого використовується? В якому вигляді використовується? Чи можливе єдине місце в системі?

Нині необхідно продовжувати подальшу деталізацію і диференціювання Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності. Намір України стати членом Світової організації торгівлі (ГАТТ/СОТ) обумовлює необхідність обґрунтування тарифних ставок відповідно до міжнародних норм СОТ. Таким чином, поглиблення диференціації ТН ЗЕД сприятиме економічній політиці, яка гарантувала б тарифний захист певних видів вітчизняної продукції при загальному зниженні рівня тарифних ставок.

Розпочата робота з розвитку ТН ЗЕД СНД, подальшої деталізації товарів на рівні 9-го знака має відображати національні особливості. При цьому основними критеріями можуть, наприклад, бути:

чи підлягає товар квотуванню, чи ліцензується, чи сертифікується і т.д.;

чи потрібний індивідуальний підхід до товару при визначенні митних зборів, ПДВ і акцизів.

ТН ЗЕД СНД вельми важлива для ведення в Україні митної статистики зовнішньої торгівлі, зокрема, статистики її товарної структури, оскільки вона є одним з об'єктів вивчення митної статистики зовнішньої торгівлі. Підсумкова інформація з товарної структури зовнішньої торгівлі (та інших об'єктів вивчення митної статистики) має відображатись у відповідних виданнях. Це мають бути офіційні публікації зі статистики зовнішньої торгівлі країни. Крім інформації з товарної структури зовнішньої торгівлі мають надаватись деталізовані відомості про зовнішньоторговельний оборот, експорт та імпорт у цілому та диференційовані і за країнами, і за групами країн.

У наш час відсутня класифікація товарної структури зовнішньої торгівлі. Для проведення загального аналізу товарної структури зовнішньої торгівлі може бути запропонована така класифікаційна схема (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Використання кодів ТН ЗЕД для кодування товарів

Товарна структура експорту (імпорту)	Коди груп ТН ЗЕД
Продовольство і сировина	1—24
Мінеральне паливо	25—27
Хімічні продукти	28—40
Шкіряні продукти	41—43
Лісоматеріали	44—49
Текстильні вироби	50—67
Метали	72—83
Машини й обладнання	84—93
Різні промислові вироби	94—97

Така класифікація дає можливість порівнювати статистичні показники з товарної структури зовнішньої торгівлі різних країн і провести аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі. Проте необхідно зробити застереження, що така класифікація має досить загальний характер і при вирішенні будь-яких конкретних завдань може виникнути необхідність деталізації. Крім того, при підготовці інформації для різних користувачів також було б доцільним робити деякі зміни у поділі сукупності товарних груп на підмножини. Доцільність таких змін у класифікації пояснюється тим, що різних користувачів може цікавити різноманітна інформація. Наприклад, при підготовці інформації щодо товарної структури зовнішньої торгівлі Міністерства палива і енергетики (Мінпалевенерго) може бути недостатньо надати дані за 27-ю групою ТН ЗЕД "Паливо мінеральне". У цьому випадку може вимагатися розподіл на вугілля, нафту і газ.

Отже, надана інформація дає можливість при дослідженні отримувати різні статистичні зведення й угруповання, що стосуються товарної структури зовнішньої торгівлі залежно від завдань і етапів дослідження, що проводяться.

Прийняття Україною такого прогресивного класифікатора, як ТН ЗЕД, спричинило перегляд ряду важливих методологічних положень оцінки зовнішньоторговельної діяльності.

Так, наприклад, було прийнято рішення про зближення вітчизняної методології статистичного спостереження за зовнішньою торгівлею з методологією ООН. Якщо раніше (на відміну від світової практики) у нашій країні включали до зовнішньоторговельного обороту операції (послуги) матеріального характеру (наприклад будівельні роботи за кордоном, включаючи реконструкцію, послуги з технічного обслуговування і ремонту автомобілів, транспортні послуги, оренду приміщень, обладнання, машин), то зараз (відповідно до рекомендацій Статистичної комісії ООН) починаючи з 1991 р. подібні операції враховуються окремо, що зумовило необхідність створення нового класифікатора послуг.

У 1990 р. Держкомстатом СРСР було видано Тимчасовий класифікатор послуг у зовнішньоекономічній діяльності (ТКП ЗЕД). Класифікатор було підготовлено на основі матеріалів Єдиної класифікації товарів (ЄКТ), розроблених Статистичною комісією ООН. ТКП ЗЕД набрав чинності одночасно з ТН ЗЕД, і передбачалося, що він буде діяти протягом двох-трьох років до видання Статистичною комісією ООН спеціального класифікатора послуг.

Після введення в ТКП ЗЕД ряду доповнень йому було надано статус постійного, і він став визначатись як КП ЗЕД. Для полегшення застосування нового класифікатора були розроблені ключі переходу від Єдиної товарної номенклатури (ЄТН), а також від Міжнародного стандартного галузевого класифікатора (МСГК). Правильне визначення позицій товару в номенклатурі (його класифікація) має вирішальне значення для встановлення, до якого з режимів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності цей товар належить. Відхилення від встановленого порядку переміщення через кордон конкретного товару шляхом його невірної класифікації і (або) вказаних неправильно даних у митній декларації розглядаються митними органами як

порушення, що тягнуть за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

Слід зазначити, що даний шлях мінімізації митних платежів є досить популярним при здійсненні імпорتنих угод. Проведені нами дослідження на ринку взуття виявили такі тенденції. Даний ринок товарів споживання є найбільш керованим з точки зору митного регулювання, але ступінь регулятивності нерівномірний. Так, за товарними позиціями на водостійке взуття, яке виготовляється з гуми та полімерних матеріалів (коди ТН ЗЕД 6401 та 6402), ставки митних тарифів практично не змінювалися з 1993 р. - пільгова 7,5 %, а повна 10 % митної вартості, хоча в Україні є цілий ряд підприємств, які випускають аналогічну продукцію. А щодо взуття, верхня частина якого вироблена зі шкіри, текстилю чи штучної шкіри (коди ТН ЗЕД 6403,6404,6405), ставки практично змінювались щорічно, і нині відповідно до постанови № 40 від 6 лютого 2000 р. пільгова становить 25 %, а повна — 30 %, за незмінних специфічних ставок не менше 5 євро за 1 пару шкіряного взуття, 3 євро за одну пару зі шкірозамінника та 2 євро - за 1 пару з текстилю.

Посилення протекціоністської спрямованості мита за певними товарними категоріями зумовило зміни структури імпорту взуття. Так, якщо в 1997 р. гумового взуття та з полімерних матеріалів (коди 6401 та 6402) офіційно було завезено близько 2,7 млн пар на суму 3,3 млн дол. США, то в 1998 р. такої продукції ввезли понад 11 млн пар на суму 6,4 млн дол. США за незмінного рівня споживання. У цей же період значно скоротилося ввезення іншого взуття: з 3 млн пар до 1,4 млн пар, у грошовому виразі - з 34,5 млн дол. США до 20,7 млн. У 1999 р. та 2000 р. дані тенденції збереглися - офіційний імпорт взуття з натуральної шкіри продовжував скорочуватися, а взуття з текстилю та штучних матеріалів - зростати.

У ТН ЗЕД суворо дотримується принцип однозначного віднесення товарів до класифікаційних угруповань відповідно до приміток розділів, груп, конкретних товарних позицій, а також обумовлених правил інтерпретації ТН ЗЕД, що мають юридичну силу.

Однозначне розуміння класифікаційних угруповань є не тільки перевагою ТН ЗЕД, а й необхідною умовою при визначенні ставок мита та інших платежів, визначення режимів експорту-імпорту тих чи інших товарів, порівняння даних щодо зовнішньої торгівлі різних країн і проведення економіко-статистичного аналізу.

Необхідно зазначити, що застосування класифікаторів міжнародного рівня — це не просто механічна заміна найменувань і кодів товарів. Перехід на принципово нові схеми класифікації і кодування, які використовуються в більшості країн світу, дають можливість добитися забезпечення зіставлення даних про взаємну торгівлю між Україною та її зовнішніми партнерами.

2.1.3. Структура та механізм застосування Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності

В Україні використовується Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), основу якої становить Гармонізована система опису та кодування товарів.

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності - це систематизований перелік товарів, який включає код товару, його найменування, одиницю виміру та обліку (ОВО). В УКТЗЕД товари систематизовано за розділами, групами, товарними позиціями, товарними підпозиціями, найменування і цифрові коди яких уніфіковано з Гармонізованою системою опису та кодування товарів.

Структура десятизначного цифрового кодового позначення товарів в УКТЗЕД подана в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Класифікаційні рівні позначення товарів в УКТЗЕД

27	10	00	27	11
Група				
Позиція				
Підпозиція				
Категорія				
Підкатегорія				

Як видно з даної таблиці, українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності має п'ять рівнів класифікації, що побудовані за ступенем зростання деталізації і відповідної кількості цифрових знаків кодування.

Перший рівень - розділи. їх в українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності 21. На цьому рівні товари згруповані за галузями господарства. Наприклад, у розділі I систематизовані живі тварини та продукція тваринництва, у II - продукти рослинного походження, у V - мінеральні продукти, у VII - пластмаси та вироби з них; каучук і гумові вироби. Отже, на початку необхідно визначити, до якої галузі можна віднести товар. Порядковий номер розділу не використовується в цифровому коді, але служить для зручності орієнтації в УКТЗЕД

Другий рівень - групи. Усього їх 97. У них товари згруповані згідно з:

- ✓ матеріалом, з якого вони виготовлені;
- ✓ функціями, які вони виконують;
- ✓ ступенем обробки.

Цьому рівню відповідають цифрові позначення з двома знаками від 01 до 97. Вони і є першими двома цифрами у десятизначному коді товару.

Третій рівень - товарні позиції. Деталізація товарів на цьому рівні здійснюється за більш специфічними ознаками. Товарні позиції - це чотиризначні коди, перші два знаки в яких є номером групи.

Четвертий рівень - підпозиція. На цьому рівні здійснюється подальша деталізація. Товарні під позиції - це шестизначні коди, перші два знаки в яких є номером групи, а наступні два - номером позиції.

П'ятий рівень - підкатегорія. На цьому рівні вводяться додаткові критерії товару.

Кожний конкретний товар повинен бути однозначно визначений тільки одним кодом української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності. Для забезпечення визначення коду товару тільки одним кодом в УКТЗЕД:

- групи товарів не повторюються по змісту;

- перелічені всі товари, що можуть перетинати кордон;
- для виключення можливості присвоєння декількох кодів товару залежно від застосування критерію матеріалу, з якого він виготовлений, або призначення, класифікація товарів здійснюється відповідно до вимог "Основних правил інтерпретації класифікації товарів".

Таким чином, система кодування забезпечує високий ступінь деталізації номенклатури товарів. Це має особливе значення для її застосування в національних товарних номенклатурах: держави, не порушуючи відповідних міжнародно-правових норм, що закріплюють основи системи кодування, одержують можливість у відомих межах змінювати рівень деталізації виходячи з національних інтересів. Розроблена система кодування дозволяє за необхідності провести подальше розширення номенклатури товарів без порушення системи класифікації. Вона передбачає резерв для включення нових чи специфічних товарів.

Десятизначний цифровий код УКТЗЕД складається з таких елементів: перші шість цифр означають код товару за ГС, ті самі шість цифр плюс сьомий і восьмий знаки утворюють код товару за КН ЕС, дев'ята та десята цифри (поки що в усіх випадках "0") призначену для можливої деталізації в майбутньому тих чи інших товарних позицій з урахуванням інтересів України.

Таким чином, структура десятизначного цифрового кодового позначення товарів в УКТЗЕД включає код групи (перші два знаки), товарної позиції (перші чотири знаки), товарної підпозиції (перші шість знаків), товарної категорії (перші вісім знаків), товарної підкатегорії (десять знаків). Для докладнішої товарної класифікації використовується сьомий, восьмий, дев'ятий та десятий знаки цифрового коду.

Код товару відповідно УКТЗЕД (10 знаків)									
X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Код товару відповідно до ГС (6 знаків)						Додаткова деталізація Європейської Співдружності (7 і 8-й знаки)			
Код товару відповідно до КН ЕС (8 знаків)								0	0

Рис. 2.5. Структура коду товару в УКТЗЕД України

Митні органи класифікують товари, тобто відносять їх до класифікаційних групувань, зазначених в УКТЗЕД. Рішення митних органів щодо класифікації товарів для митних цілей є обов'язковими для підприємств і громадян.

Декларування товарів здійснюється митним брокером, який використовує право класифікації заявленого товару по поданих документах. При здійсненні митного оформлення та догляду товарів інспектор митниці перевіряє правильність класифікації товарів. У випадку виникнення сумнівів посадова особа митних органів може здійснити класифікацію товарів згідно з УКТЗЕД. Для вирішення особливо складних та спірних випадків класифікації товарів згідно з УКТЗЕД у митних органах створені відповідні підрозділи — відділи тарифів та митної вартості.

З метою встановлення достовірних відомостей про товари та їх відповідності опису класифікаційних групувань УКТЗЕД митні органи можуть вимагати від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян зразки товарів та достовірні документи на такі товари для прийняття класифікаційного рішення.

До достовірних документів відносяться: оригінали або завірені відправником (одержувачем) копії відомостей про фізико-хімічні властивості, основні стадії технології виробництва та призначення (використання) товарів. Достовірними документами вважаються офіційно видані книги, державні стандарти, технічні умови, каталоги фірм-виробників, креслення виробів з підписами виконавців та посадових осіб, які їх перевірили.

Техніко-технологічна документація необхідна для скорочення часу лабораторної експертизи, зменшення фінансових витрат і безпомилкового встановлення відомостей про товари та їх відповідність опису класифікаційних групувань УКТЗЕД. Ненадання матеріалів та товарознавчої інформації може бути причиною затримки митного оформлення товару. У випадку відмови суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності надати інформацію про товар митний орган має право відмовити йому в митному оформленні цього товару.

Підрозділом може бути ініційоване проведення повторного огляду товару для уточнення наявності ознак товару, що є визначальними для їх класифікації згідно з УКТЗЕД. За потреби уточнення хімічних, фізичних характеристик товару, що не визначаються візуально та потребують інших методів дослідження, цим підрозділом готується звернення та ініціюється взяття проб і зразків для проведення експертизи в митній лабораторії. Взяття проб та зразків проводиться відповідно до порядку, визначеного Кабінетом Міністрів України.

У запитах до митної лабораторії зазначаються питання, при отриманні відповідей на які можна буде провести однозначну класифікацію товарів. У випадку відсутності технічних чи інших можливостей проведення досліджень у митній лабораторії за місцезнаходженням митних органів можливе звернення до центральної митної лабораторії та спеціалізованих акредитованих лабораторій.

Після проведення необхідних досліджень їх результати оформлюються у вигляді висновків. Ці висновки є підставою для прийняття остаточного рішення по класифікації товару. При цьому слід зауважити, що Держмитслужбою встановлюються певні терміни на проведення лабораторних досліджень та на проведення класифікації товарів.

З технічної точки зору класифікація товарів, проведена митними органами, здійснюється відповідно до загальних принципів ведення Гармонізованої системи опису і кодування товарів, правилами її тлумачення, прийнятими вимогами й умовами класифікації. Рішення по класифікації товарів оформлюється за встановленою формою і є обов'язковими для підприємств і громадян при митному оформленні товарів.

Розгляд класифікаційних питань, розв'язати які через їх складність не може підрозділ митниці нижчого рівня, передається митному органу вищого рівня з пропозицією по встановленню коду товару та з наданням наявних документів. Митний орган вищого рівня має право скасувати або змінити класифікаційне рішення, винесене підпорядкованим йому митним органом, якщо таке рішення прийнято на основі неповної або недостовірної інформації, а також у разі встановлення порушення правил класифікації товарів згідно з УКТЗЕД.

Митне оформлення товарів, проби і зразки яких бралися на дослідження, може бути закінчене тільки після отримання митним органом, де зберігаються ці товари, результатів дослідження. Рішення, прийняте митним органом на підставі результатів проведеного лабораторного дослідження, доводиться до відома власників вантажу і є обов'язковим для підприємств і громадян при митному оформленні товарів. Але слід зауважити, що рішення митних органів про класифікацію товарів використовуються лише для митних цілей і не призначені для використання іншими органами.

Порядок надання зразків товарів та техніко-технологічної документації на них, строки і порядок проведення експертизи, а також порядок розпорядження зразками та документацією визначаються Кабінетом Міністрів України.

Збільшення обсягів та зміни в структурі міжнародної торгівлі обумовлюють необхідність внесення доповнень, змін та уточнень УКТЗЕД. Необхідне також здійснення відстеження змін та доповнень до міжнародної основи УКТЗЕД, пояснень та інших рішень по тлумаченню цієї основи, що приймаються Всесвітньою митною організацією.

Ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності є одним з основних завдань митних органів по реалізації митної політики України. Тому ведення УКТЗЕД передбачає:

- відстежування змін та доповнень до міжнародної основи УКТЗЕД, пояснень та інших рішень з тлумачення цієї основи, що приймаються Всесвітньою митною організацією;

- деталізацію УКТЗЕД на національному рівні та введення додаткових одиниць виміру;

- розроблення пояснень та рекомендацій з метою забезпечення однакового тлумачення і застосування УКТЗЕД;

- прийняття рішень щодо класифікації та кодування товарів в УКТЗЕД;

- поширення інформації про застосування УКТЗЕД;

- ведення та зберігання еталонного примірника УКТЗЕД (у паперовому та електронному вигляді);

— організацію роботи з видання і поширення УКТЗЕД та пояснень до УКТЗЕД;

— здійснення інших функцій, необхідних для ведення УКТЗЕД.

Ведення УКТЗЕД здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. При цьому Держмитслужбою України здійснюється розроблення пояснень та рекомендацій для застосування УКТЗЕД як невід'ємний допоміжний інструмент, за сприянням якого створюються умови для класифікації товарів лише в одній товарній підкатегорії. В Україні ще триває розроблення національних Пояснень до УКТЗЕД, а до його розробки як допоміжний матеріал застосовуються Пояснення до Товарної Номенклатури зовнішньоекономічної діяльності Співдружності незалежних держав.

За поданням центральних органів виконавчої влади або з власної ініціативи за погодженням із зацікавленими центральними органами виконавчої влади Держмитслужба приймає рішення про проведення деталізації товарів в УКТЗЕД на національному рівні з урахуванням загальноприйнятих правил класифікації товарів у Гармонізованій системі опису та кодування товарів. Така деталізація здійснюється до десятого знака коду (товарна підкатегорія) з метою забезпечення захисту національного товаровиробника шляхом застосування заходів тарифного й нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та вдосконалення статистичного обліку.

Застосування десятизначного коду дало змогу, не порушуючи міжнародної основи УКТЗЕД, враховувати національні інтереси розвитку та захисту внутрішнього ринку. Наприклад, для забезпечення умов контролю зовнішньоекономічних операцій з товарами, що мають суттєвий вплив на захист природного середовища, шляхом застосування різного дев'ятого та десятого знаків коду товару класифікувати пряжу з різним коефіцієнтом скрученості у різних підкатегоріях (5205 15 10 10, 5205 15 10 90).

Пропозиції про внесення змін і доповнень до Митного тарифу України у зв'язку зі змінами міжнародних основ УКТЗЕД надсилаються Держмитслужбою

Митно-тарифній раді для врахування при підготовці пропозицій про внесення змін і доповнень до

Митного тарифу України відповідно до чинного законодавства. Ці зміни затверджуються законом України.

Відсутність чіткої класифікації визначення товару приводить до значних втрат бюджету країни. Прикладом цього може служити ситуація, яка склалася на ринку охоронних пристроїв для автомобілів в Україні. В УКТЗЕД України відсутній товарний код для класифікації охоронних автомобільних систем. Тому, як правило, електронні засоби охорони для автомобілів імпортуються під кодом 853180900 "Пристрої сигналізації інші", а механічні — 830120000 "Замки для установки в транспортні засоби".

Обсяги імпорту за даними кодами становлять всього декілька десятків тисяч доларів США. Разом з тим проведені нами дослідження на ринку автомобільних сигналізацій в Україні показали, що загальні обсяги продажу систем автосигналізації у 2010 році становили 12—15 млн дол. США. При цьому на 95 % попит задовольнявся за рахунок імпорту, а тільки 5 % за рахунок національного виробника.

Зрозуміло, що значна частина ввезеної охоронної сигналізації імпортується або через систему заниження митної вартості, або під іншими товарними кодами, які дозволяють мінімізувати митні платежі. Значна розбіжність між обсягами реалізації імпорту та митними надходженнями, на наш погляд, свідчить про застосування обох схем одночасно.

2.2. Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України

Зовнішня торгівля – це один із видів зовнішньоекономічної діяльності – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, яка має місце як на території України, так і за її межами і яка зводиться до посередництва між виробниками і споживачами по здійсненню угод купівлі-продажу товарів.

Зовнішня торгівля поділяється:

Ввізну (імпортну) - яка здійснюється між іноземними виробниками і вітчизняними споживачами.

Вивізну (експортну) – яка здійснюється між вітчизняними виробниками і іноземними споживачами.

Транзитну – між іноземними виробниками і іноземними споживачами.

Зовнішня торгівля - це специфічний сектор економіки окремої держави, суб'єктами якого сьогодні є підприємницькі структури, пов'язані з реалізацією товарів (послуг, ідей) на зарубіжних ринках і частини зарубіжного товару на національному ринку. Зовнішня торгівля України є об'єктом національного державного регулювання і пов'язана з торговельним балансом країни. Здійснюється вона на основі Закону України „Про зовнішньоекономічну діяльність”.

Міжнародна торгівля - специфічна сфера, що об'єднує зовнішньоторговельні сектори національних економік. Вона пов'язана з світовим ринком і регулюється міжнародними економічними організаціями.

Зовнішньоекономічною діяльністю сьогодні можуть займатися практично всі підприємницькі структури, якщо це не суперечить їх статуту та чинному законодавству. Для її здійснення необхідно придбати ліцензію на вивезення товару, яка видається Міністерством.

За 2012р. експорт товарів склав 68809,8 млн. дол. США, імпорт - 84658,1 млн. дол. Порівняно з 2011р. експорт збільшився на 0,6%, імпорт - на 2,5%. Від'ємне сальдо становило - 15848,3 млн. дол. (за 2011р. також від'ємне - 14214 млн. дол.).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,81 (за 2011р. - 0,83).

Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами із 215 країн світу.

Обсяги експорту товарів до країн СНД становили 36,8% від загального обсягу експорту, Азії - 25,7%, Європи - 25,3%, у т.ч. до країн Європейського Союзу - 24,8%, Африки - 8,2%, Америки - 3,8%, Австралії і Океанії - 0,1%.

Найсуттєвіші експортні поставки здійснювались до Російської Федерації - 25,6% від загального обсягу експорту (залізничні локомотиви, чорні метали,

механічні машини), Туреччини - 5,4% (чорні метали, жири та олії тваринного або рослинного походження, добрива), Єгипту - 4,2% (зернові культури, чорні метали, жири та олії тваринного або рослинного походження), Польщі - 3,7% (чорні метали, руди, шлак і зола, насіння і плоди олійних рослин), Італії (чорні метали, насіння і плоди олійних рослин, зернові культури) та Казахстану (залізничні локомотиви, вироби з чорних металів, механічні машини) - по 3,6%, Індії - 3,3% (жири та олії тваринного або рослинного походження, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, добрива).

Серед найбільших країн-партнерів експорт товарів збільшився до Єгипту у 2,2 рази, Казахстану - на 32,4%. Одночасно скоротився до Італії на 18,4%, Російської Федерації - на 11% та Польщі - на 7,8%.

Основу товарної структури українського експорту склали чорні метали та вироби з них - 26,4% від загального обсягу експорту (зменшення обсягів на 14,7% проти 2011р.). Продукти рослинного походження становили 13,4% (збільшення на 66,6%), мінеральні продукти - 11,1% (зменшення на 25,4%), механічні та електричні машини - 10,2% (збільшення на 4%), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби - 8,7% (збільшення на 22,8%), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості - 7,4% (зменшення на 6,1%), жири та олії тваринного або рослинного походження - 6,1% (збільшення на 24%), готові харчові продукти - 5,1% (збільшення на 18,9%).

У загальному обсязі експорту товарів у порівнянні з відповідним періодом попереднього року збільшилась частка зернових культур з 5,3% до 10,2%, жирів та олій тваринного або рослинного походження - з 5% до 6,1%, залізничних локомотивів - з 5,6% до 6%, механічних машин - з 5,2% до 5,5%. Зменшилась натомість частка чорних металів з 27% до 22,3%, палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки - з 8,3% до 5,3%, руд, шлаку і золи - з 5,7% до 4,8%.

У звітному періоді збільшився експорт окремих товарів: цукру білого у 26,4 рази (Казахстан, Киргизстан, Молдова, Республіка), пшениці - у 2,2 рази (Єгипет, Іспанія, Марокко), кукурудзи - у 2 рази (Іспанія, Єгипет, Іран,

Ісламська Республіка), тепловозів - на 42,2% (Російська Федерація, Азербайджан, Казахстан), ячменю - на 29% (Саудівська Аравія, Іран, Ісламська Республіка, Лівійська Арабська Джамахірія), олії соняшникової - на 26,3% (Індія, Єгипет, Іран, Ісламська Республіка), лікарських засобів - на 26,2% (Узбекистан, Російська Федерація, Білорусь), сигарет з тютюну і його замінників - на 15,9% (Грузія, Молдова, Республіка, Азербайджан), моніторів та телепроекторів - на 11,4% (Угорщина, Російська Федерація, Молдова, Республіка), хлібу, кондитерських виробів - на 8,8% (Російська Федерація, Казахстан, Азербайджан).

За видами економічної діяльності найбільші експортні поставки здійснювали підприємства металургійного виробництва - 25,3% від загального обсягу експорту (зменшення проти 2011р. на 12,6%), оптової торгівлі і посередництва в оптовій торгівлі - 21,7% (збільшення на 32,2%), з виробництва інших транспортних засобів - 7% (збільшення на 10,2%), хімічного виробництва - 5,9% (зменшення на 2%), з виробництва харчових продуктів, напоїв - 4,7% (збільшення на 1%), з добування металевих руд - 4,3% (зменшення на 16%), з виробництва машин та устаткування - 3,8% (збільшення на 4,4%) та сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ними послуг - 3,4% (збільшення у 2,2 рази).

Імпорт з країн СНД становив 40,7% від загального обсягу, Європи - 32,5%, у т.ч. з країн Європейського Союзу - 30,9%, Азії - 20,2%, Америки - 5,3%, Африки - 1%, Австралії і Океанії - 0,2%.

У загальному обсязі імпорту найбільші надходження здійснювались з Російської Федерації - 32,4% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, механічні машини, чорні метали), Китаю - 9,3% (електричні та механічні машини, взуття), Німеччини - 8% (механічні машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного, фармацевтична продукція), Білорусі - 6% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, засоби наземного транспорту, крім залізничного, добрива), Польщі - 4,2% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, пластмаси, полімерні матеріали, папір та картон), США - 3,4% (палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки,

механічні машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного) та Італії - 2,6% (механічні та електричні машини, пластмаси, полімерні матеріали).

Збільшились імпорتنі поставки з Китаю - на 26%, Білорусі на 20,3%, США та Польщі - на 12,1%, Італії - на 11,4%. Поставки з Російської Федерації зменшились на 5,9%.

Мінеральні продукти склали 32,5% обсягу імпорту товарів (зменшення обсягів на 8,3%). На поставки механічних та електричних машин припадало - 15,5% (збільшення на 3%), продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості - 10,1% (збільшення на 7,1%), засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів - 9,5% (збільшення на 30%), недорогоцінних металів та виробів з них - 6,2% (зменшення на 8%), в тому числі чорних металів та виробів з них - 4,2% (зменшення на 9,6%), полімерних матеріалів, пластмас та виробів з них - 5,3% (зменшення на 0,7%), готових харчових продуктів - 3,5% (зменшення на 2%), текстильних матеріалів та текстильних виробів - 3% (збільшення на 28,8%) від загальної вартості імпорту.

У загальному обсязі імпорту товарів збільшилась частка засобів наземного транспорту, крім залізничного - з 6,6% до 7%, фармацевтичної продукції - з 3,5% до 3,9%. Частка палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки зменшилась з 34,6% до 30,9%, чорних металів - з 3,4% до 2,7%.

У звітному періоді спостерігалось збільшення імпорту окремих товарів: свинини свіжої, охолодженої або мороженої у 2,8 рази (Бразилія, Німеччина, Польща), м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці - у 2,6 рази (США, Німеччина, Угорщина), коксу і напівкоксу з кам'яного вугілля - у 2,4 рази (Польща, Російська Федерація, Чехія), насіння соняшника - на 65,2% (США, Туреччина, Франція), риби свіжої, охолодженої або мороженої - на 44,8% (Норвегія, Ісландія, США), руд та концентратів залізних - на 44,1% (Російська Федерація, Велика Британія, Канада), моніторів та телепроекторів - на 23,5% (Російська Федерація, Китай, Корея, Республіка), машин сільськогосподарських, садових або лісогосподарських для підготовки або оброблення ґрунту - на 22,8% (США, Німеччина, Франція), кукурудзи - на 22,3% (Угорщина, Румунія, Франція), лікарських засобів - на 16,8% (Німеччина,

Індія, Франція), автомобілів вантажних - на 10,1% (Німеччина, Франція, Російська Федерація), продуктів переробки нафти - на 9,4% (Білорусь, Російська Федерація, Литва) та автомобілів легкових - на 9% (Німеччина, Японія, Російська Федерація).

В Україну за 2012р. надійшло іноземної давальницької сировини на 3406,1 млн. дол. (зменшення на 27,6% порівняно з 2011р.). Найбільші поставки здійснювались з Російської Федерації, Німеччини та Китаю. Експорт готової продукції з імпоротної давальницької сировини становив 5081 млн. дол. (менше на 19,5%).

Експорт давальницької сировини становив 118,2 млн. дол. (на 11,8% більше, ніж у 2011 р.). У той же час до України імпортовано готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, на 161,6 млн. дол. (зростання на 92,5%). Найбільші поставки здійснювались з Швейцарії, Швеції та Німеччини.

Висновки до розділу II Отже, найбільші імпортні поставки здійснювали підприємства оптової торгівлі і посередництва в оптовій торгівлі - 30% від загального обсягу імпорту (збільшення на 5%), з торгівлі автомобілями та мотоциклами, їх технічного обслуговування та ремонту - 7,6% (збільшення на 11,3%) та металургійного виробництва - 4,8% (зменшення на 8,6%).

Найактивніше здійснювали експортно-імпортні операції підприємства м.Києва, Донецької, Дніпропетровської, Київської, Луганської та Одеської областей.

РОЗДІЛ III МЕХАНІЗМ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

3.1. Напрями державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Метою державного регулювання ЗЕД в Україні є: захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів ЗЕД; створення рівних можливостей для ЗЕД розвивати всі види підприємницької діяльності

незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій; заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері ЗЕД; забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України; стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, в тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів ЗЕД; створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн.

Державне регулювання ЗЕД в Україні здійснюється за допомогою таких правових засобів: законів України; передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції; економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України; рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України; договорів, що укладаються між суб'єктами ЗЕД, які не суперечать законам України.

Забороняється регулювання ЗЕД прямо не передбаченими у законодавстві актами і діями державних і недержавних органів. Відповідно до ст. 8 закону держава та її органи не мають права безпосередньо втручатися в ЗЕД суб'єктів цієї діяльності, за винятком випадків, коли таке втручання здійснюється згідно з цим та іншими законами України.

На території України можуть бути запроваджені такі правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності:

✓ національний режим, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Національний режим застосовується щодо всіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів цієї діяльності, пов'язаної з їх інвестиціями на території України, а також щодо експортно-імпортних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, які входять разом з Україною до економічних союзів аналогічний режим застосовується стосовно держав-членів СОТ;

✓ режим найбільшого сприяння, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів, якими користується та/або буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги по них встановлюються в рамках спеціального режиму, визначеного нижче. Режим найбільшого сприяння надається на основі взаємної угоди суб'єктам господарської діяльності інших держав у тому числі держав-членів СОТ згідно з відповідними договорами України та застосовується у сфері зовнішньої торгівлі;

✓ спеціальний режим, який застосовується до територій спеціальних економічних зон, а також до територій митних союзів, до яких входить Україна, і в разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України. В Україні, згідно ст. 7 Закону запроваджуються такі правові режими для товарів, що імпортуються з держав-членів СОТ.

Виключення щодо режиму найбільшого сприяння в формі преференцій можуть бути зроблені для товарів, що походять з держав, з якими Україна уклала угоди про вільну торгівлю або митний союз чи проміжні угоди, що у майбутньому призведуть до створення зон вільної торгівлі або митних союзів у межах розумного періоду часу (10 років), чи угоди про прикордонну торгівлю та застосування генеральної системи преференцій.

Відповідно до ст. 9 Закону найвищим органом, що здійснює державне регулювання ЗЕД є Верховна Рада України. До її компетенції у цій сфері належать: прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються ЗЕД затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України; розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання ЗЕД; укладання міжнародних договорів України відповідно до законів України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства України у відповідність з правилами, встановленими цими договорами; затвердження нормативів обов'язкового розподілу валютної виручки державі та місцевим Радам народних депутатів України, ставок та умов оподаткування,

митного тарифу, митних зборів та митних процедур України при здійсненні ЗЕД; встановлення спеціальних режимів ЗЕД на території України; затвердження списків товарів, експорт та імпорт яких забороняється.

Кабінет Міністрів України: вживає заходів до здійснення зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України; здійснює координацію діяльності міністерств, державних комітетів та відомств України по регулюванню ЗЕД; координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах; приймає нормативні акти управління з питань ЗЕД у випадках, передбачених законами України; проводить переговори і укладає міжурядові договори України питань ЗЕД у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України, забезпечує виконання міжнародних договорів України з питань ЗЕД всім державними органами управління, підпорядкованими Кабінету Міністрів України, та залучає до їх виконання інші суб'єкти ЗЕД на договірних засадах; відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України, вносить на розгляд Верховної Ради України пропозиції про систему міністерств, державних комітетів і відомств - органів оперативного державного регулювання ЗЕД, повноваження яких не можуть бути вищими за повноваження Кабінету Міністрів України, які вона має згідно з законами України; забезпечує складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України; здійснює заходи щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України; забезпечує виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй з питань ЗЕД.

Національний банк України: здійснює зберігання і використання золотовалютного резерву України та інших державних коштовностей, які забезпечують платоспроможність України; представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладає відповідні міжбанківські угоди; регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав; здійснює облік і розрахунки по наданих і одержаних державних кредитах і позиках, провадить операції з централізованими валютними

ресурсами, які виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження Національного банку України; виступає гарантом кредитів, що надаються суб'єктам ЗЕД іноземними банками, фінансовими та іншими міжнародними організаціями під заставу Державного валютного фонду та іншого державного майна України; здійснює інші функції відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та інших законів України. Національний банк України може делегувати виконання покладених на нього функцій банку для ЗЕД України.

Мінекономіки України, як центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики при здійсненні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок, координацію їх ЗЕД, в тому числі відповідно до міжнародних договорів України; здійснює контроль за додержанням всіма суб'єктами ЗЕД чинних законів України та умов міжнародних договорів України; проводить антидемпінгові, антисубсидійні та спеціальні розслідування у порядку, визначеному законами України; виконує інші функції відповідно до законів України і Положення про Міністерство економіки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.05.2007 р. №777.

Державна митна служба України: здійснює митний контроль в Україні згідно з чинними законами України.

Антимонопольний комітет України відповідно до Закону України від 26.11.1993 р. «Про Антимонопольний комітет»: здійснює контроль за додержанням суб'єктами ЗЕД законодавства про захист економічної конкуренції.

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі: здійснює оперативне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відповідно до законодавства України; приймає рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань та застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів.

До органів місцевого управління ЗЕД належать: місцеві ради та їх виконавчі і розпорядчі органи; територіальні підрозділи (відділення) органів державного регулювання ЗЕД України. Органи державного регулювання ЗЕД України можуть створювати свої територіальні підрозділи (відділення), якщо це впливає з їх компетенції, яка визначається законами України та положеннями про ці органи.

Зазначені органи територіального регулювання ЗЕД створюються за погодженням з відповідними місцевими радами та в межах загального ліміту бюджетних коштів, що виділяються на утримання відповідних органів державного регулювання України.

Одним із засобів державного регулювання ЗЕД, забезпечення збалансованості внутрішнього і зовнішнього ринку належить ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій.

Ліцензування зовнішньоекономічних операцій визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом ЗЕД експорту (імпорту) товарів. Таке ліцензування експорту (імпорту) товарів здійснюється у формі автоматичного або неавтоматичного ліцензування.

Автоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту ЗЕД дозволу на здійснення впродовж визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, до яких не встановлюються квоти (кількісні або інші обмеження). Автоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії не має обмежувального впливу на товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню. Воно має бути скасовано у випадку припинення обставин, що були підставою для його запровадження, а також у разі існування інших процедур, за допомогою яких можна розв'язати завдання, для вирішення яких запроваджується автоматичне ліцензування.

Неавтоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту ЗЕД дозволу на здійснення впродовж визначеного періоду експорту (імпорту)

товарів, до яких встановлюються певні квоти (кількісні або інші обмеження). Неавтоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративну процедуру з оформлення та видачі ліцензії використовується в разі встановлення квот (кількісних або інших обмежень) на експорт (імпорт) товарів.

Кількісні обмеження застосовуються виключно на недискримінаційній основі, тобто жодні заборони чи обмеження не застосовуються Україною до імпорту будь-якого товару на територію України чи до експорту будь-якого товару, призначеного для території будь-якої держави, якщо тільки імпорт аналогічного товару з усіх третіх держав в Україну або експорт до всіх третіх держав є аналогічно забороненим чи обмеженим, якщо інше не передбачено міжнародними договорами та законодавством України.

Ліцензування експорту товарів запроваджується в Україні в таких випадках: значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, які мають вагомe значення для життєдіяльності в Україні, особливо сільськогосподарської продукції, продуктів рибальства, продукції харчової промисловості та промислових товарів широкого вжитку першої необхідності або інших товарів. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується до моменту відновлення рівноваги стосовно певних товарів на внутрішньому ринку; необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки; експорту золота і срібла, крім банківських металів; необхідності застосування заходів, спрямованих на захист вітчизняного товаровиробника, у випадку обмеження експорту вітчизняних матеріалів, необхідних для забезпечення достатньою кількістю таких матеріалів вітчизняної переробної промисловості впродовж періодів, коли внутрішня ціна на такі матеріали тримається на рівні, нижчому за світову ціну, за умови впровадження Кабінетом Міністрів України плану стабілізації та за умови, що такі обмеження не повинні призводити до зростання експорту товарів такої галузі вітчизняної промисловості. Такі заходи застосовуються виключно на

недискримінаційній основі у разі - необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок і авторських прав та виконання міжнародних договорів України з цих питань.

Ліцензування імпорту товарів запроваджується в Україні у випадку: різкого погіршення стану платіжного балансу та зовнішніх платежів (якщо інші заходи неефективні); різкого скорочення або мінімального розміру золотовалютних резервів; необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки; імпорту золота і срібла, крім банківських металів; необхідності застосування заходів, спрямованих на захист вітчизняного товаровиробника, у випадках зростання імпорту в Україну, що завдає значної шкоди чи загрожує завданням значної шкоди національному товаровиробнику подібного або безпосередньо конкуруючого товару. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується на строк, який дає змогу не допустити завдання значної шкоди або компенсувати завдану значну шкоду національному товаровиробнику і дає йому змогу відновити його прибутковість; забезпечення захисту патентів, торгових марок і авторських прав та забезпечення виконання міжнародних договорів України.

Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту) товарів, у тому числі встановлення квот (кількісних або інших обмежень), приймає Кабінет Міністрів України за поданням Мінекономіки згідно з Положенням з визначенням переліку конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, періоду дії ліцензування та кількісних або інших обмежень щодо кожного товару. У випадку застосування захисних заходів, спрямованих на захист вітчизняного товаровиробника, рішення про запровадження режиму ліцензування приймає Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, згідно з законодавством. Стосовно кожного виду товару може встановлюватися лише один вид ліцензії.

За класифікаційними ознаками у законі і в Україні діють шість видів експортних (імпортних) ліцензій:

✓ генеральна – відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по певному товару (товарів) та (або) з певною країною (групою країн) упродовж періоду дії режиму ліцензування з цього товару (товарів);

✓ разова (індивідуальна) – разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період не менший, ніж той, що необхідний для здійснення експортної (імпортної) операції;

✓ відкрита (індивідуальна) – дозвіл на експорт (імпорт) товару впродовж певного періоду часу (але не менш як місяць) із визначенням його загального обсягу;

✓ антидемпінгова (індивідуальна) – належно оформлене право на імпорт в Україну впродовж встановленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом антидемпінгового розслідування та (або) антидемпінгових заходів;

✓ компенсаційна (індивідуальна) – належно оформлене право на імпорт в Україну впродовж встановленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом антисубсидійного розслідування та (або) компенсаційних заходів;

✓ спеціальна (індивідуальна) – належно оформлене право на імпорт в Україну впродовж встановленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом спеціального розслідування та (або) спеціальних заходів.

Ліцензії видаються Мінекономіки, а також у межах наданих ним повноважень щодо ЗЕД відповідним республіканським органом Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

У разі порушення суб'єктом ЗЕД порядку здійснення такої діяльності до нього може бути застосовано індивідуальний режим ліцензування.

Ліцензії видаються на підставі заявок суб'єктів ЗЕД, що надсилаються за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади з питань

економічної політики. Для одержання ліцензії заявники звертаються, зазвичай, до одного органу виконавчої влади. У разі необхідності в отриманні погодження, можливе звернення до кількох органів виконавчої влади, але не більше ніж до трьох. Розгляд заявок на одержання ліцензій може здійснюватися в порядку їх надходження, який визначається за датами реєстрації заявок, або одночасно після закінчення оголошеного строку їх приймання.

У заявці на отримання ліцензії зазначаються такі дані: повне найменування суб'єкта ЗЕД, прізвище та ім'я його керівника; найменування та код товару (товарів), згідно з Українською класифікацією товарів ЗЕД (УКТ ЗЕД); найменування виробника, споживача товару (товарів); код і назву держави (держав) походження і призначення – у разі експорту, код і назву держави (держав) походження і відправлення – у випадку імпорту; строк дії ліцензії; кількість і вартість товару (товарів); код і назву митниці; повні найменування й адреси продавця і покупця; вид угоди; валюту платежу; основну та додаткову одиниці виміру товару (товарів); погодження з органами виконавчої влади (у разі необхідності); підставу для запиту ліцензії, особливі умови ліцензії. При поданні заявки можуть вимагатися документи й інформація, які вважаються необхідними для підтвердження даних, зазначених у заявці та зовнішньоекономічному договорі (контракті).

Заявка не може бути відхилена у випадку допущення незначних помилок у документах, які подаються для одержання ліцензії, якщо вони не змінюють основних даних, що містяться в заявці. Основними вважаються дані, передбачені умовами зовнішньоекономічного договору (контракту).

У разі запровадження режиму автоматичного ліцензування, термін видачі ліцензії не повинен перевищувати 10 робочих днів від дати одержання заявки й інших необхідних документів, що відповідають установленим вимогам. Не може бути відмовлено у видачі ліцензії, якщо всі необхідні документи подані й відповідають установленим вимогам.

У випадку запровадження режиму неавтоматичного ліцензування: строк розгляду заявок не повинен перевищувати 30 днів від дати їх одержання, якщо заявки розглядаються в порядку їх надходження, та більше 60 днів від дати

закінчення оголошеного строку приймання заявок, якщо всі вони розглядаються одночасно; ліцензія видається на підставі заявки в межах квоти із зазначенням строку дії ліцензії; якщо на момент подання заявки (у випадку застосування процедури розгляду в порядку надходження) встановлені квоти (кількісні або інші обмеження) вичерпано, така заявка не розглядається. Про факт, що квоти (кількісні або інші обмеження) вичерпані, суб'єкт ЗЕД, який подав відповідну заявку, повідомляється письмово впродовж семи робочих днів від дати її отримання; рішення про видачу ліцензії приймається з урахуванням даних щодо використання раніше одержаних ліцензій за умови дотримання суб'єктами ЗЕД вимог законодавства про захист економічної конкуренції.

При розгляді поданих заявок одночасно, у разі запровадження неавтоматичного ліцензування вперше, розподіл квот здійснюється пропорційно обсягам, зазначеним у заявках суб'єктів ЗЕД. Неавтоматичне ліцензування не повинно справляти обмежувального або такого, що порушує торгівлю, впливу на товари на доповнення до того впливу, що виникає внаслідок запровадження режиму неавтоматичного ліцензування.

Ліцензія видається, якщо заявку й інші подані документи оформлено з дотриманням вимог, установлених законодавством. Термін дії ліцензії має передбачати виконання зобов'язань отримувача ліцензії за зовнішньоекономічним договором (контрактом), але не перевищувати термін дії кількісних обмежень. Рішення про відмову у видачі ліцензії повинно бути вмотивованим, прийнятим у терміни, встановлені для розгляду заявок, і надсилається (видається) заявникові у письмовій формі. У разі відмови у видачі ліцензії заявник має право на оскарження рішення згідно із законодавством. За видачу ліцензії встановлюється збір, розмір якого визначає Кабінет Міністрів України з урахуванням фактичних витрат, пов'язаних із застосуванням процедури ліцензування.

Митне оформлення товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, здійснюється лише за наявності відповідної ліцензії.

Мінекономіки щомісяця інформує Державну митну службу України про видані ліцензії на експорт (імпорт) товарів, що підлягають ліцензуванню. Яка, в

свою чергу, щомісяця подає Мінекономіки інформацію про обсяги експорту (імпорту) товарів за виданими ліцензіями.

Ліцензування товарообмінних (бартерних) операцій здійснюється в тому разі, якщо предметом цих операцій є товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню. Ліцензування експорту (імпорту) дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва здійснюється з урахуванням вимог законодавства з питань виробництва, експорту (імпорту) дисків для лазерних систем зчитування відповідно до процедури видачі ліцензій, встановленої цією статтею.

Ліцензування не поширюється на експорт і реалізацію компенсаційної та прибуткової продукції, одержаної інвестором у власність на умовах угоди про розподіл продукції, укладеної відповідно до вимог Закону України від 14.08.1999 р. «Про угоди про розподіл продукції» Запровадження будь-яких обмежень щодо експорту та реалізації такої продукції, в тому числі кількісних, не допускається, якщо інше не передбачено угодою про розподіл продукції.

Перелік товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, інформація про строк дії ліцензій і внесення будь-яких змін до них, порядок подання та розгляду заявок опубліковуються в офіційних друкованих виданнях України з повідомленням відповідного комітету СОТ протягом 60 днів від дня опублікування та наданням копій цих публікацій.

Квотування здійснюється через установлення режиму видачі індивідуальних ліцензій, причому загальний обсяг експорту (імпорту) за цими ліцензіями не має перевищувати обсягу встановленої квоти. Як і ліцензій, в Україні налічують шість видів квот (контингентів):

✓ глобальні – квоти, що встановлюються на товар (товари) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

✓ групові – квоти, що встановлюються на товар (товари) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

✓ індивідуальні – квоти, що встановлюються на товар (товари) із визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватись або з якої він (вони) може імпортуватись;

✓ антидемпінгові – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антидемпінгового розслідування та (або) антидемпінгових заходів, який дозволено імпортувати в Україну впродовж установленого строку і який визначається в натуральних та (або) вартісних одиницях виміру;

✓ компенсаційні – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антисубсидійного розслідування та (або) компенсаційних заходів, який дозволено імпортувати в Україну впродовж установленого строку і який визначається у натуральних та (або) вартісних одиницях виміру;

✓ спеціальні – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та (або) спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну впродовж установленого строку і який визначається в натуральних та (або) вартісних одиницях виміру.

По кожному виду товару може встановлюватись лише один вид квоти.

3.2. Протекціоністські тенденції зовнішньої торгівлі в умовах сучасного розвитку

В Україні забороняється експорт та імпорт таких товарів: експорт з території України предметів, які становлять національне, історичне, археологічне або культурне надбання українського народу, що визначається згідно із законами України; імпорт або транзит будь-яких товарів, про котрі заздалегідь відомо, що вони можуть завдати шкоди суспільній моралі, здоров'ю чи становити загрозу життю населення, тваринному світу та рослинам або призвести до заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, якщо стосовно транзитних товарів не вжито необхідних заходів для запобігання такої шкоди; імпорт продукції та послуг, котрі містять пропаганду ідей війни, расизму і расової дискримінації, геноциду, що суперечать відповідним нормам

Конституції України; експорт природних ресурсів, які вичерпуються, якщо обмеження також застосовуються до внутрішнього споживання або виробництва; експорт та імпорт товарів, які здійснюються з порушенням прав інтелектуальної власності; експорт з території України товарів у межах виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй про застосування обмежень або ембарго на поставки товарів у відповідну державу.

Впровадження заборони експорту або імпорту з інших підстав можливо лише тоді, якщо це дозволено міжнародними договорами, учасником яких є Україна. Перелік товарів, експорт (імпорт) яких через територію України забороняється, визначається виключно законами України. Контроль за виконанням цих вимог покладається на митні органи України та Мінекономіки.

У класичному розумінні протекціонізм (від латинського *protectio* – покровительство, захист) трактується як «державна політика, спрямована на заохочення вітчизняної економіки, її захист від іноземної конкуренції, на розширення зовнішніх ринків». В історичному розрізі політика протекціонізму широко застосовувалася на етапі початкового нагромадження капіталу, оскільки сприяла прискореному розвитку промисловості та концентрації капіталів. Політика протекціонізму як різновид державної економічної політики здійснювалася й здійснюється всіма розвинутими країнами світу. До набуття статусу світових економічних лідерів її схвалювали і Великобританія (до середини XIX ст.), і США (до початку XX ст.). До політики вільної торгівлі вони частково перейшли лише тоді, коли отримали значні конкурентні переваги на світових ринках. Різноманітні заходи протекціоністської політики (митні тарифи, квоти, антидемпінгові санкції тощо) широко застосовуються розвинутими країнами і сьогодні, у чому вже пересвідчилася й Україна (антидемпінгові процеси проти українських металургів в США і Мексиці, жорстке обмеження імпорту українського текстилю в Європу тощо). За підрахунками фахівців МЗЕЗТоргу, з 1992 р. українські підприємства втратили від антидемпінгових санкцій 1-1,5 млрд дол. США. На осінь 1999 р. 13 країн світу за 26 товарними групами здійснювали проти України понад 100 антидемпінгових розслідувань [6]. Всупереч вимогам економічної безпеки

України світові фінансові організації й іноземні торговельні партнери нав'язують їй такий безпрецедентно лібералізований режим зовнішньої торгівлі, який в умовах кризи внутрішнього ринку відкладає на невизначений термін повноцінну участь країни у європейському і світовому поділі праці.

Як засоби протекціонізму розглядаються також класичні важелі економічного регулювання – політика валютних курсів та облікових ставок. Проте конкуренція як основа ринкової економіки існуватиме завжди, лише зміщуючись з міждержавного на міжкорпоративний рівень.

Протекціонізм на сучасному етапі слід розглядати як державну економічну стратегію у вигляді комплексу взаємопов'язаних, обґрунтованих і реалістичних заходів, що сформовані на якісно нових принципах. На нашу думку, стратегію економічного протекціонізму доцільно розуміти як комплекс заходів щодо забезпечення засобами держави рівноправної конкуренції на внутрішньому ринку України.

Відповідно до цього принципу стратегія економічного протекціонізму спрямована на такі заходи: не створювати для виробників «тепличні» умови, але забезпечувати нормальні можливості для господарської діяльності та рівноправної конкуренції; забезпечити термінове відновлення місткості внутрішнього ринку; припинити практику невиконання державою зобов'язань перед власним населенням та підприємствами; забезпечити реалізацію факторних переваг України; враховувати у практичній діяльності соціально-економічні та політичні особливості України.

Комплекс заходів економічного протекціонізму повинен включати:

- інституційно-правовий протекціонізм (захист власності та прав власників, захист інвестицій, максимальне спрощення процедури започаткування бізнесу, юридичне забезпечення розвитку ринкових інститутів);

- монетарний протекціонізм (захист стабільності грошового обігу та системи розрахунків, стимулювання капіталотворення, забезпечення господарської діяльності достатнім обсягом платіжних засобів та кредитних ресурсів);

- фіскальний протекціонізм (податкове стимулювання пріоритетних секторів економіки, бюджетне стимулювання економічної активності);
- ціновий протекціонізм (зниження тарифів на продукцію природних монополій, встановлення обмежень рентабельності на основні витратоутворюючі товари);
- соціальний протекціонізм (захист і підвищення доходів та стандартів споживання населення);
- зовнішньоекономічний протекціонізм (захист внутрішнього ринку від нерівноправної конкуренції з боку імпортних товарів із застосуванням механізму митних тарифів, квот, антидемпінгових процедур, технічного регулювання тощо).

Практично для всіх країн з перехідною економікою характерні фундаментальні дилеми в сфері організації становлення відкритої до зовнішнього світу ринкової системи, і зокрема кардинальне питання: протекціонізм чи свобода торгівлі? Ці дилеми були значно загострені внаслідок того, перехідний до ринкової системи процес протікає в умовах більш широкого і масштабного загальносвітового трансформаційного процесу – в напрямку створення глобальної економіки, що базується на новітніх інформаційних технологіях та всеосяжній транснаціоналізації процесів виробництва і обміну.

В економіко-історичному аспекті цікаво порівняти етап переходу від централізованої командної соціалістичної економіки до ринкової з періодом становлення буржуазних (тобто розвинутих ринкових) відносин в Західній Європі. В той період, як відомо, панували концепції меркантилізму – з апеляцією до доволі сильного обмежувального впливу держави у сфері зовнішньої торгівлі, протекціонізму заради отримання активного сальдо торгового балансу. І тільки коли процес первісного нагромадження було в основному закінчено і на порядок денний висунулись проблеми створення оптимального середовища для функціонування розвинутих капіталістичних відносин, на зміну обмеженості меркантилізму з його протекціоністською схильністю прийшла концепція вільної торгівлі.

Сутність концепції вільної торгівлі в її рікардіанському трактуванні узагальнено полягає в тому, що будь-яка країна, незалежно від рівня розвитку, структури та ефективності виробництва та інших чинників, включаючись в міжнародну торгівлю, отримує вигоду, якщо спеціалізується на виробництві та продажі товарів, відносно яких має порівняльну перевагу, тобто виробництво яких в країні коштує відносно дешевше. Оскільки такі відмінності в національній продуктивності праці у розрізі окремих товарів вважались малорухомими і ніби такими, що природно склалися, то логічно напрашувався висновок: найкраща політика держави у сфері зовнішньої торгівлі – це політика повного невтручання. Парадоксально, що саме це трактування переваг вільної торгівлі і сьогодні часто фігурує як теоретичне обґрунтування необхідності швидкої лібералізації зовнішньої торгівлі за умов переходу від централізованої планової до ринкової системи.

Разом з тим слід відмітити, що М. Портер відмовився взагалі від терміну “порівняльні переваги”, замінивши його більш широким поняттям – “конкурентні переваги”. Останні, згідно з його теорією, визначаються складною системою (ромбом) факторів, що включає в себе параметри факторів, параметри попиту, розвиток споріднених та підтримуючих галузей, стратегію фірм, їх структуру та суперництво. В цій конструкції факторні переваги є не тільки лише одним з компонентів конкурентної переваги, але й самі є в більшій мірі такі, що створюються, а не є первісно даними перевагами. Інші дослідники, оперують обома термінами – порівняльними та конкурентними перевагами, проте вони розглядаються у динамічному контексті, як фактори, що еволюціонують.

Така зміна акцентів у поясненні механізмів зовнішньоекономічної діяльності логічно призводить до необхідності переглянути й своє відношення до концепції свободи торгівлі та її застосування до умов перехідних економічних систем. З одного боку, зростаючий динамізм змін на світових ринках та структур світової економіки в цілому пред’являє підвищені вимоги до швидкості прийняття рішень, часу, протягом якого у найбільш оптимальному місці, незалежно від національних кордонів, можуть бути

сконцентровані необхідні фактори виробництва. З іншого боку, розвиток найбільш передових секторів світової економіки, пов'язаних з інноваціями, розширення та поглиблення поділу праці в цих сферах, об'єктивно не може здійснюватись поза сприятливим середовищем, яке активно формують національні уряди. І в цьому сенсі лібералізація зовнішньоекономічної діяльності перестає бути самодостатнім фактором економічної ефективності.

Висновок до розділу III Отже, для умов переходу до ринкових відносин може бути цілком виправданим застосування концепції обмеженого, тимчасового протекціонізму, активно спрямованого на здійснення кардинальної економічної модернізації, інновацій і створення тим самим потенціалу міжнародної конкурентоспроможності економіки країни.

Безумовно, значне прискорення процесу глобалізації економіки в 1990-х роках накладає істотний відбиток на формування стратегії розвитку перехідних економік в цілому та їхньої зовнішньоекономічної стратегії зокрема. Воно безпосередньо пов'язане із значним проривом, досягнутим в галузі лібералізації і міжнародного регулювання світової торгівлі, що є наслідком багатосторонніх домовленостей в рамках Уругвайського раунду переговорів ГАТТ та наступних угод в рамках створеної Світової організації торгівлі (СОТ).

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного дослідження митного регулювання зовнішньоторговельних потоків в Україні треба відмітити, що митна політика являється основним регулятором зовнішньоекономічної діяльності країн, та при правильному її веденні має позитивний вплив на економіку України. Тобто митна політика являється однією із складових зовнішньої політики України. Але в умовах формування розвитку ринкових відносин митна політика поступово стає інструментом і засобом рішення внутрішньо-економічних задач: по перше вона призвана стимулювати всебічний розвиток вітчизняної економіки, надавати їй нові імпульси, по друге – захищати її від проникнення деструктивних елементів та руйнівного впливу.

Але на практиці, на основі детального аналізу митної політики ця тенденція не спостерігається. Порівнюючи рівень зовнішньої діяльності країн – учасниць ЗЕД та України, можна відмітити, що рівень митної діяльності України не відповідає світовим стандартам та показникам ефективної митної політики країн – учасниць ЗЕД, тому треба всебічно дотримуватись встановлених в усьому світі порядків ведення митної політики. Одним із вирішенням цієї проблеми являється зниження ставок на імпорт товару, встановлення та введення нових методів митного огляду, контролю та перевірки товарів, встановлення сталих стандартів щодо обчислення митної вартості товару та методу його визначення (класифікації).

На основі досліджень політики лібералізму можна сказати, що вона відбувається тільки у напрямку вивезення товару, що має позитивний вплив на торговий баланс України. Негативною стороною являється те, що у напрямку імпорту товару ця політика зводиться до мінімуму. Зрозуміло, що перенасичення імпортним товаром ринку України веде до витіснення національного товаровиробника з аналогічним товаром, але треба враховувати, що при підвищенні ставок з країнами – партнерами можуть з'явитися конфлікти, як це було у ситуації з українським цукром, коли при підвищенні ввізного мита на транспортні засоби з боку України, з боку Німеччини та Угорщини провелися заходи щодо підвищення ставок на український цукор. Тобто у напрямку імпорту на сучасному етапі основним методом митної політики являється протекціонізм, при чому максимізація даної політики, що суперечить усім стандартам та правилам її ведення заганяє Україну у глухий кут, так як захищаючи свій ринок від заповнення імпортною продукцією та зачиняючи його, вона й сама втрачає доступ на внутрішні ринки країн – учасниць ЗЕД.

Також на сучасному етапі становлення ринкових відносин треба приділити увагу нетарифному методу регулювання ЗЕД, так як його роль у світі зростає.

Аналізуючи транзитні операції можна визначити, що і у цьому випадку Україна проводить некоректну політику, так як встановлює високі ставки на даний вид режиму. Треба враховувати, що при проведенні через свою

територію нафто – та газопроводів при нижчих тарифах бюджет України буде поповнюватися на 7–10% більше, чим при існуючих ставках для режиму транзит.

Також треба враховувати, що митні тарифи мають ряд негативних аспектів:

- вони уповільнюють економічний розвиток країни
- економічний благоустрій понижається у всіх випадках, окрім випадків, коли ефект покращення торгівлі перекриває економічні втрати, які виникають від введення тарифу.

- одностороннє введення тарифу нерідко приводить до торгових війн
- тариф приводить до збільшення податкового обкладення громадян
- тариф на імпорتنі товари підриває у непрямому впливі експорт країни

Але існують і позитивні риси:

- тариф – це захист тих галузей, які розвиваються
- тариф стимулює виробництво товарів вітчизняними товаровиробниками
- тариф сприяє надходженню доходу у бюджет країни

Отже перспективною формою реалізації планів щодо подальшого удосконалення роботи митної служби є досягнення стабілізації митного законодавства і його поступове наближення до світових норм.

В центрі уваги повинен бути пошук найбільш спрощених варіантів оформлення товарів і вантажів, що переміщуються через митний кордон України. Це певною мірою могло б стати чинником розвитку вітчизняного товаровиробника, бо саме підвищення рівня організації та якості здійснення митного контролю покликане створювати усі необхідні для вітчизняного товаровиробника умови для широкого виходу на зовнішній ринок.

Загалом пройдений шлях дає підстави констатувати, що незважаючи на певні недоліки в розробці та удосконаленні правового поля в нашій державі починає свій розвиток і існує динамічна, організована та досить ефективна для свого рівня розвитку митна служба, здатна вирішувати складні завдання, які ставлять перед нею життя і розвиток нашої економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 №4495-VI зі змінами та доповненнями.
2. Податковий кодекс України від 02. 12. 2010 г. – 2856-VI від 23.12.2010, ВВР, 2011, № 29, ст.272.
3. Наказ Міністерства фінансів України від 22.05.2012 № 83 “Про затвердження Порядку створення зон митного контролю”.
4. Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 №631 “Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа”.
5. Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 №634 “Про встановлення порядку обліку осіб, які здійснюють операції з товарами”.
6. Міністерства фінансів України від 30.05.2012 №651 “Про затвердження Порядку заповнення митних декларацій на бланку єдиного адміністративного документа”.
7. Наказ Міністерства фінансів України від 16.07.2012 №835 “ Про затвердження Порядку надання складським об’єктам статусу “митний склад” та позбавлення такого статусу”.
8. Наказ Державної Митної служби України від 14.09.2009 №855 “Про затвердження Порядку розгляду звернень та особистого прийому громадян у Державній митній службі України, інших митних органах, спеціалізованих митних установах і організаціях”.
9. Наказ Державної Митної служби України від 06.05.2003 №289 “ Про затвердження Типового положення про митний пост”.
10. Постанова КМУ від 21.05.2012р. №450 “Питання, пов’язані із застосуванням митних декларацій”
11. Гребельник О.П. Митне регулювання ЗЕД: Підручник. – К.: центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.
12. Дейниченко Г.В., Афукова Н.О. Технічні засоби митного контролю: підручник

13. Каленський М.М., Пашко П.В. Митний контроль та митне оформлення: навчальний посібник. – К.: Знання, 2005. – 375 с.

14. Шершун А.А. Митне оформлення товарів та транспортних засобів. Навчальний посібник. – К: Кондор, 2007. – 330 с.

15. Конспект лекцій “Митна справа у Україні”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://library.if.ua/book/12/1116>.